DE TALMOED

in verband met het Jodendom

en het maatschappelijk standpunt zijner belijders,

DOOR

Rabbiner SAMSON RAPHAEL HIRSCH,

UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD

en vermeerderd met een **geschiedkundig overzicht** *en verklarende* **Inhoudsopgave** *der Talmoedische Boeken,*

DOOR

J. M. SCHNITZLER,
Hoofdonderwijzer te Rotterdam.

met een inleidend schrijven van T. TAL, Opperrabbijn van Gelderland.

ROTTERDAM.
GEBRs. HAAGENS.
1890.

DE TALMOED

in verband met het Jodendom

en het maatschappelijk standpunt zijner belijders,

DOOR

Rabbiner SAMSON RAPHAEL HIRSCH,

UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD

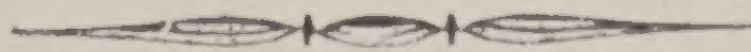
en vermeerderd met een **geschiedkundig overzicht** *en verklarende* **Inhoudsopgave** *der Talmoedische Boeken,*

DOOR

J. M. SCHNITZLER,

Hoofdonderwijzer te Rotterdam.

met een inleidend schrijven van T. TAL, Opperrabbijn van Gelderland,

ROTTERDAM.

GEBRs. HAAGENS.

1890.

AAN DEN VERTALER.

WelEd. Heer!

Wanneer aan uwen wensch, om deze vertaling van HIRSCH' brochure over den Talmoed (1) door een aanbevelend woord mijnerzijds begeleid te zien, gaarne door mij wordt voldaan, dan geschiedt dit toch niet zonder een gevoel van weemoed.

Waarom weemoed? vraagt ge wellicht. Bij het beantwoorden dier vraag komt mij een voorval in herinnering, dat nog niet geheel tot het verledene behoort, al is de hoofdpersoon er van reeds lang de eeuwigheid ingegaan. Die hoofdpersoon — hij was een der edelen van hart en reinen van gemoed, vol liefde voor zijn hoog en heilig ambt, dat hij op betrekkelijk jeugdigen leeftijd in verre gewesten had aanvaard.

Jaren lang had hij daar ginds met ijver en zedelijken ernst, in eere en met vrucht gearbeid. Hij werd bemind en geëerd door velen, door zeer velen. Zijn invloed, zijn persoonlijke waardigheid waren overeenkomstig die van zijn verheven betrekking. Zijn naam, zijn wandel was onbevlekt.

Doch zie! Daar komt uit het moederland een nietswaardige, die zich tot taak stelt, den levensarbeid van den edelen man te ondermijnen. Vuige laster en schandelijke betichting worden met sluwheid in wijden kring rondgestrooid. Hoe doodend het gif van listig lasteren ook den reinsten naam kan aantasten — behoef ik niet te beschrijven. De edele hooggeplaatste man zag zich gedwongen, uit het moederland getuigenissen te ontbieden, dat hij in zijn jongelingsjaren zich niet als misdadiger had gedragen, dat hij geen onwaardige slechtaard was.

Hij ontving die getuigenissen; natuurlijk, hij had er volle aanspraak op. Hij vermocht daarmede het onbezoedeld schild zijns levens rein te wasschen van de slijkspatten, door des logenaars hand er op geslingerd. En toch — in een deel der

(1) Ueber die Beziehung des Talmuds zum Judenthum und zu der socialen Stellung seiner Bekenner.

menigte bleek het geloof aan den laster zoo sterk, dat het niet geheel uitroeibaar was. Wel is waar, dit was vooral bij hen het geval, wier karakter of verstand niet van beproefd gehalte was. — Maar, wat baatte dit? . . . De kracht van den edelen man was gebroken. Hij stierf kort daarna, grootendeels uit harteleed.

Reeds vele jaren is het geleden. Ik was nog jong. Maar nog herinner ik mij levendig de diepe vlammende verontwaardiging, die zich van mij meester maakte, over het feit, dat een man van eer, van onbevlekten naam, na jaren van edele en achtingswaardige openbare ambtsvervulling, moest heengaan en bewijzen zoeken, dat hij geen dief, geen bedrieger, geen zedeloos mensch was!

Iets als die gewaarwording stijgt in ons gemoed, telkens, als ons volk, Israël, moet opstaan en aantoonen, dat het niet slecht en verdorven is. Israël, dat — om niet veel tijd te noemen — meer dan tweeduizend jaren tot op op dezen dag „im grossen Ganzen" zijn oorspronkelijk verheven karakter trouw gebleven is; dat te midden der zwaarste en bloedigste vervolgingen, te midden der onbeschaafdste tijden, te midden der wisselende volkeren, ondanks de grootste belemmeringen zijn plaats behield in de wereld der maatschappelijke ontwikkeling, in de wereld des geestes en der wetenschap, in de wereld van Godheidsbewustzijn en menschenliefde — dat Israël moet door bewijzen staven, dat het geen volk van bedriegers is, geen hoop onzedelijke schepsels. Uit het moederland — den Talmoed — moet het die bewijzen laten komen, want van daar zegt de leugenaar zijne beschuldiging mede te brengen; alsof leven en werken geen sprekende waarheid zijn. Doch het door den laster beneveld oog ziet die waarheid wellicht niet. Maar helpen nu die getuigenissen uit het moederland? Neen, hier evenmin als bij den braven man, waarvan ik u verhaalde. Wat reeds openlijk, door geleerden, rechtbank, overheid als schandelijke logen en laster is gebrandmerkt, duikt evenwel onbeschaamd weer op . . . .

In het laatste punt gaat de gelijkenis van Israël met den braven man niet door. Van harteleed sterven — neen! dat dat doet Israël niet. In het harteleed zich oprichten en sterker worden — ja, dat wel.

Doch is het nu wonder, dat de aanbeveling dezer brochure met een gevoel van weemoed geschiedt?

Bovendien, ik koesterde soms de illusie, dat de „getuigenissen" niet in het Nederlandsch zouden behoeven vertaald te worden. Niet waar? Als men een illusie verliest, is een weinig weemoed toch wel geoorloofd.

Het is volkomen juist door U gezien, dat tegenover het antisemitisch woelen hier te lande — in het stadium althans waarbinnen het zich thans beweegt, — regelmatige polemiek evenmin mogelijk als nuttig, evenmin passend als doelmatig is. Waar logen zich aan laagheid en onbeschaamdheid paart, is de aangevallen man van eer en fatsoen weerloos tegen de moreele — juister: immoreele — steenworpen. Dan is, zoolang geen gevaar van feitelijke beschadiging dreigt, voorbijgaan — zonder om te zien, de eenige richtige gang. Ik moest dit in den laatsten tijd vaak genoeg betoogen.

Maar een goed werk is het, om, buiten alle polemiek, voor hen, die waarheid willen, de waarheid in het licht te stellen. De brochure van den zaligen Hirsch daartoe te nemen — is een goede keuze. Zijn woord is geen bombastische fantasie. Zijn woord is diepgaand, veelomvattend en spreekt slechts ernstige waarheid, niets meer. De goede doordachte vertaling wist ook de moeilijkheden, aan zijn stijl verbonden, te overwinnen.

Betrekkelijk kort is de brochure; meer dan vijftig bladzijden zal zij niet omvatten. Tienmaal grooter had zij kunnen zijn, omdat er wel tienmaal zooveel, even doeltreffende Talmoedplaatsen konden aangehaald worden, als door den schrijver hier voorgelegd zijn. Maar kortheid is hier een groote, een dringend noodzakelijke deugd. Want het komt op lezers, op vele lezers aan; onder alle kringen, ook onder onze eigene broederen en zusteren.

Wel is het bitter te betreuren, dat die laatste bijvoeging zoo juist is. De rij van onwetende halfbeschaafden is in onzen tijd onder de zonen en dochteren van het Nederlandsche Israël breed, te breed geworden. Dit sterkt het „antisemitisch woelen" meer dan men gelooft. Wellicht zal bij het lezen der brochure deze of gene opwekking gevoelen, die jammerlijke rij te verlaten.

Dat het geschrift lezers, inderdaad vele lezers vinde! Het is noodig. Niet tegenover de logenaren, maar voor de velen,

die Israël en zijn Talmoed niet kennen en in oprechtheid naar waarheid verlangen.

„*Want gelijk de regen en de sneeuw uit den hemel nederdaalt en derwaarts niet terug keert, dan na de aarde besproeid, haar vruchtbaar en groeizaam gemaakt, den zaaier zaad, den eter brood te hebben verschaft; zoo zij Mijn woord, dat Mijnen mond uitgaat; het keere niet ledig tot Mij weder, maar volbrenge wat Ik begeer en voere gelukkig uit, waartoe Ik het zend.*"

Met die verzen van Jesaja wil ik dit schrijven — dat als woord van aanbeveling diene — besluiten.

Uw dw.,

T. TAL.

Arnhem, Cheswan 5650—Nov. '89.

INLEIDING.

Van bevriende zijde heeft men mij om eene korte populaire schets van den Talmoed in verband met het Jodendom en het maatschappelijk standpunt zijnerbelijders verzocht. De eeuw, die men gewoon was de palm der verlichte humaniteit te reiken, schijnt helaas niet te ruste te willen gaan, zonder den oprechten menschenvriend de bittere smart eener volkomen teleurstelling gebracht te hebben. Waarheden, die men geloofde dat reeds lang burgerrecht verkregen hadden in den geestelijken inventaris der menschheid, zijn wederom in twijfel getrokken, en vooroordeelen, welke men begraven waande, vieren hunne opstanding met schrikbarende gevolgen. Vooral de Joden lijden onder dezen teruggang van waarheidszin en goede zeden. De zoogenaamde Jodenkwestie, die men voorlang opgelost achtte, trachten Joden-vijandig gezinde pogingen op nieuw aan regeeringen en raadslieden als een onderwerp van overweging en besluiten aan te bevelen. Men veroorlooft zich de ook den Joden toekomende bescherming eener onaantastbare rechtsgelijkheid wederom in twijfel te trekken, strooit op nieuw het zaad der laagste hartstochten, van onzaligen haat en kwaadwillige wangunst in de borst van bevolkingen, sedert lang gewoon, in den Jood een met gelijke rechten bedeeld medeburger te zien, wiens rechtschapen vlijt, wiens bevordering van het algemeen welzijn door arbeidzaamheid, steeds offervaardige menschlievendheid en weldadigheid, hem de erkentelijkheid en welwillendheid zijner landgenooten deden verwerven.

Te allen tijde was echter de Talmoed de lijdensgezel van den Jood, en het vooroordeel, waaronder de Jood gebukt ging, trof steeds in de eerste plaats den Talmoed. Ja, domme vooringenomenheid was altoos voorbarig bereid, den vermeenden algemeen nadeeligen invloed, waarvan men den Jood beschuldigde, aan den Talmoed, als hoofdoorzaak, toeteschrijven;

zoodat zelfs in goedgezinde kringen, wien een onderzoek dier opvatting, op een hun vreemd gebied onmogelijk was, en die in den Talmoed slechts een uitwas en toevoegsel van het Jodendom zagen, de meening plaats won, dat losscheuring van den Talmoed zoowel in het belang der Joden als van de overige staatsburgers, in wier midden zij leefden, gewenscht was, en een trapsgewijze vervreemding hunner Joodsche tijdgenooten van den Talmoed als een ware stap van modernen vooruitgang met bijval begroet werd.

Deze door de ondervinding der laatste jaren gestaafde overwegingen gaven aanleiding tot het aan mij gerichte verzoek: om een populaire schets te leveren van den Talmoed, in verband met het Jodendom en het maatschappelijk standpunt zijner belijders, en door zooveel mogelijk wóórdelijke uittreksels uit de Talmoedische geschriften iederen, ook niet-Joodschen onpartijdigen lezer tot de vorming van een juist oordeel over den invloed des Talmoeds op zijne belijders in staat te stellen.

Ik heb de uitvoering dier taak gaarne op mij genomen, en hoop in de volgende bladzijden het doel naar mijne beste krachten bereikt te hebben. Waar de gelegenheid zich aanbood, heb ik bij voorkeur zulke stellingen uitgetrokken, met wier tekst zich het Joodsche volksleven vertrouwd heeft gemaakt, en die daardoor rechtstreeks invloed op de vorming der Joodsche levensbeschouwing en beginselen hebben uitgeoefend.

Mogen dan deze bescheiden bladzijden eene bron van betere kennis en waardeering aanbieden aan allen, die gaarne de waarheid in plaats van het vooroordeel stellen; mochten zij vooral der belangstelling worden waardig gekeurd van hen, die door positie of werkkring geroepen zijn, op het lot der Joodsche staatsburgers invloed uit te oefenen; en moge de tijd niet al te ver verwijderd zijn, waarop in alle belangen der maatschappelijke verhoudingen, door erkenning der WAARHEID en huldiging van het RECHT mijne wenschen voor de meest algemeene welvaart in zegenrijke vervulling gaan!

DE TALMOED.

Er bestaat wellicht geen ander boek, dat in zoo hooge mate de geestelijke, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling eener geheele natie, sedert den vroegsten tijd van haar geschiedkundig bestaan tot op den huidigen dag, door alle eeuwen heen, heeft gevormd en beheerscht als de Talmoed. Reeds lang vóór zijne schriftelijke samenstelling, in het begin van de derde eeuw der gewone jaartelling, was zijn inhoud, als mondelinge overlevering en leer, in den geest en het gemoedsleven der natie doorgedrongen, gelijk de werken van Josephus, Philo en zelfs de Christelijke godsdienstige geschriften getuigen. De Talmoed is immers niets anders dan eene protocollarische opteekening der onder de natie, door overlevering bestaande verklaringen, ophelderingen, grensbepalingen en gevolgtrekkingen van de geschreven Wet Israël's, die in uiterst strenge kortheid van vorm in den Bijbel gegeven is. De kern dezer overleveringen reikt tot Mozes terug, die ze zijn volk, tegelijk met het door God schriftelijk vastgestelde woord, dus als van even goddelijken oorsprong, ter uitvoering der goddelijke Leer overgaf en gedurende den veertigjarigen zwerftocht door de woestijn inprentte. De mondelinge verklaringen werden als noodzakelijk vooropgesteld bij de schriftelijke samenstelling van het Godswoord, dat ter uitvoering onafwijsbaar eene nadere verklaring vereischt. Ja, de opmerkzame lezer des Bijbels ontwaart het feit, dat alle wetten eerst mondeling onderwezen, en dus de geheele wetgeving den volke volkomen bekend was, toen Mozes haar, vóór zijn verscheiden schriftelijk overgaf. Immers reeds de eenvoudige lezing des Bijbels in den oorspronkelijken tekst kan zonder de mondelinge traditie niet verstaan worden. Nog heden zijn onze Thorarollen zonder klanken, toonteekens en versafdeelingen, welke alle drie, zooals bewezen kan worden, uit veel lateren tijd stammen en de bestemming hadden, om

door schriftteekens de mondeling-overgeleverde leeswijze te handhaven. Het eenvoudig lezen der Bijbelschriftuur berust dus reeds op overlevering. En die overlevering geschiedde door dezelfde geslachten en mannen, die ook de in den Talmoed vervatte verklaringen elkander overleverden. Wanneer derhalve de Christelijke kerk in hare verschillende belijdenissen, ook den Joodschen Bijbel van het Oude Testament als geloofsoorkonde vereert, staat zij reeds met haar eenvoudigen Bijbeltekst op den bodem der talmoedische traditie. Op dit feit werd reeds door Hillel gewezen, toen een heiden van hem de opname in het Jodendom verlangde door erkenning van de schriftelijke, maar met uitsluiting der mondelinge wet. Hillel deed hem erkennen, hoe hij reeds voor de eenvoudige lezing der schriftelijke wet, der mondelinge overlevering vertrouwen moest schenken. Ja, het schriftelijk bijbelwoord vereischt ter praktische uitvoering der daarin vervatte goddelijke Wet zoozeer verklaring, en stelt die *a priori* zoodanig op den voorgrond, dat zelfs de in den loop der tijden ontstane Joodsche sekten, die de overlevering des Talmoeds verwierpen, zich genoodzaakt zagen, eene eigen traditie te scheppen. Al die sekten, in den loop der tijden ontstaan, zijn met uitzondering van een geringe fractie der nog bestaande Karaïten, van het tooneel der wereldgeschiedenis verdwenen. Het eenige, wereldhistorische Jodendom, dat zijn door God aangewezen loopbaan tot heden volbracht en volbrengt, is het talmoedische; het is dat Jodendom, dat den grondslag der talmoedische overleveringen vormt, die het kracht schenken en in stand houden.

Behalve de tot Mozes terugreikende overleveringen, bevat de Talmoed wijders oordeelkundige en leerrijke uitspraken, beslissingen en beschrijvingen van latere wetsleeraars en wijzen. Dit zijn òf gevolgtrekkingen, toepassing of verklaringen, uit de traditie voortvloeiend, zich daarbij aansluitend en dus ook van bindende kracht, het zoogenaamd *Halachisch* gedeelte; òf het zijn individueele opvattingen, spreuken, parabelen enz., die op zulke bindende kracht geen aanspraak maken — het zoogenaamd *Agadisch* gedeelte. Nu bestaat dat, wat men

Den Talmoed noemt, uit twee werken. Het oudste, de *Mischna*, bevat de mondeling bestaande overleveringen in uiterst bondige leerstellingen, wier verklaringen eveneens mondeling bleven. Doch ook deze laatste werden ongeveer 250 jaren later schriftelijk opgeteekend in een werk, dat de *Gemara* heet. Deze *Gemara*, een omvangrijk werk, is naar den vorm een éénig verschijnsel in de literatuur. Het bestaat uit de bijna stenografisch opgeteekende discussiën, zooals die in de leerscholen gevoerd werden. Het bevat dus naast elkander tegenovergestelde meeningen, waaruit voor de praktijk alleen de ten slotte voortgevloeide resultaten kracht van wet hebben, resultaten later in de Codices systematisch opgesteld.

Uit deze vluchtige schets blijkt reeds hoe weinig de Talmoed als een toevoegsel des Jodendoms beschouwd kan worden; als iets, dat men zou kunnen terzijde stellen, zonder het Jodendom in zijn wezen aan te tasten. Integendeel, het blijkt dat de Talmoed is de eenige bron, waaruit het Jodendom vloeit; de bodem waarop het staat, en de levensziel, welke het vorm en behoud schenkt. Inderdaad, het Jodendom zooals het, belichaamd in het Joodsche volk, op het tooneel der wereldgeschiedenis optreedt, en daarbij krachten en deugden van mooreelen en intellectueelen aard vertoont, welke zelfs zijne vijanden niet kunnen loochenen, — dat Jodendom is door en door een product der Talmoedleer en van de door haar geleide en gekweekte opvoeding en vorming. De zelfbewuste levenstocht door alle tijds- en lotswisselingeu;

de geduldige, moedige, onwrikbaar vertrouwende volharding te midden der bitterste, grievendste lijdensperioden; de offervaardige kracht van trouw aan overtuiging, die wel ternedergeworpen, doch niet gebroken, wel gebogen maar niet geknakt, wel ter slachtbank gevoerd maar niet tot afval verleid kon worden;

het plichtgevoel, dat gehoorzaamheid en trouw jegens vorst en overheid welwillendheid, weldadigheid jegens de medebevolking koestert en oefent, zonder daartegenover de meerdere of mindere mate van ondervonden welwillendheid, rechtvaardigheid of menschlievendheid in overweging te nemen;

de berusting waarmede het Joodsche volk in alle tijden mishandeling en buitensporigheden duldde, zonder zich tot buitensporige weerwraak te laten verleiden, en bij staatsomwentelingen het wettig gezag steeds getrouw blijft;

de belangstelling in en begaafdheid voor geestes-producten, waardoor de leden des Joodschen volks zich steeds kenmerkten, en welke zonder te mogen deelen in de bescherming der staten, ja zelfs onder onstaatkundigen druk, in eigen kring, uit eigen middelen, zóó zorgvuldig gekweekt en bevorderd werden, dat de Jood toen het hem vergund werd onder de begunstiging der nieuwere tijden uit de gedwongen teruggetrokkenheid in het licht der openbaarheid te treden, geestelijk, met de overige staatsgenooten volkomen gelijk stond;

de persoonlijke deugden der matigheid, vlijt, weldadigheid, spaarzaamheid, naast weldadigheidszin, waar het humane doeleinden, publieke welvaart en beschaving geldt;

de deugden der zedelijkheid, waardoor ook heden op de lijst der zware vergrijpen tegen leven, kuischheid en eigendom, Joodsche namen tot de zeldzaamheid behooren;

de deugden van het familieleven, gelukkige echtelijke verhoudingen, van ouders tot kinderen, van kinderen tot ouders en van broeders en zusters onderling;

het gemeentewezen, dat steeds mocht rekenen op de offervaardigheid zijner leden, alsook op de belanglooze, opofferende trouw zijner bestuurders:

al deze kenmerken en eigenaardigheden die — algemeen genomen — inderdaad tot het Joodsche karakter behooren, het waarlijk niet tot oneer strekken en zoo helder uitkomen, dat zelfs Jodenvijanden zich gedwongen zien ze te erkennen, heeft alleen de Talmoed geschapen. En dit blijkt zóó waar, dat, sedert de moderne tijd zich meer en meer van den Talmoed vervreemd heeft, eene vermindering dezer karaktertrekken merkbaar is. Het is immers de Talmoed, die door zijne liturgische scheppingen en gewenningen geheel het Joodsche dagelijksch leven heeft weten te vormen tot ééne voortdurende vermaning en opvoeding tot godsvrucht, en bij iedere genieting, bij ieder natuurverschijnsel, bij iedere

blijde of droeve gebeurtenis den Jood tot God doet opwaarts blikken; tot God, Wiens bestuur hij zich gewend heeft te zien en te vereeren in het leven der natuur en in der menschen lot. Ja, de gansche leer van de onstoffelijkheid en onsterfelijkheid der ziel, de leer van het toekomstig leven, de eens rechtvaardige vergelding van het op aarde plichtgetrouw of plichtvergeten volbracht leven, leeringen, die zulk een gewichtigen steun voor religieuze nauwgezetheid en volhardende plichtsvervulling vormen, zijn in het schriftwoord slechts aangeduid, en bleven der mondelinge overlevering des Talmoeds voorbehouden. En wanneer nu daartegenover door vijanden der Jodenheid en tegenstanders des Jodendoms de meening verbreid wordt omtrent den algemeen nadeeligen invloed des Talmoeds, en zelfs ingang vindt bij overigens welwillende lieden, die echter niet in staat zijn zich de overtuiging van de waarheid of onwaarheid zulker beweringen te verschaffen; vooral wanneer beweerd wordt, dat de Talmoed list en slimheid steunt; bedrog, roof en allerlei ongerechtigheid in den omgang met Niet-joden toestaat, den Jood van den arbeid afkeerig maakt, in het bijzonder van handarbeid en landbouw, en het den Talmoed wijt, dat de Jood zoo overwegend van den handel leeft, zoo is van dat alles — en het kan bewezen worden — juist het tegendeel de volle waarheid; en al die beweringen zijn in haren oorsprong niets dan uitwassen van haat, waan, onkunde, onbewust misverstand of opzettelijke vervalsching.

In een tijd waarin de zoogenaamde Jodenkwestie op vele plaatsen weder op den voorgrond is getreden, kan het, wegens den onloochenbaar innigen samenhang waarin geheel het geestelijk en zedelijk, individueel en maatschappelijk leven van den Jood tot den Talmoed staat, zeker niet onverschillig zijn welk oordeel omtrent den Talmoed overwegend is in de beschouwing dergenen, die door talent en positie geroepen zijn, invloed uit te oefenen op de gezindheid der bevolkingen voor waarheid en recht, en het daarvan zoo afhankelijk lot van de belijders des Jodendoms. Dan moet het ten minste wenschelijk worden geacht, door woordelijke uittreksels

uit dien Talmoed en de daarop gegronde, voor de praktijk beslissende Codices (wetboeken) te bewijzen:

dat er slechts waarheid is in hetgeen wij boven zeiden van het hooge nut des Talmoeds, als eenige bron vau het waarachtig Jodendom;

dat onwaar is de bewering van zijn voor het algemeen nadeeligen invloed; dat integendeel zijne leeringen in hooge mate de publieke welvaart en het goede gedrag der Joden bevorderen en verzekeren.

Wij beginnen met het tweede, met weerlegging namelijk der valsche beschuldigingen van den Talmoed, en de aanwijzing van het feitelijk tegendeel derzelve.

Rechtvaardigheid en Oprechtheid.

Wanneer gij in het toekomstige leven, zoo leert de Talmoed, voor God zult moeten rekenschap afleggen, zal de eerste vraag, tot u gericht, luiden: Hebt gij u nauwgezet, volgens uw geweten, in handel en wandel gedragen? (1) Uw Ja moet steeds ja, uw Neen, neen zijn. Uw gedachte zij nooit in tegenspraak met uw woord; want weet, dat Hij, die het geslacht van den zondvloed en het geslacht van den bouw des torens (2) strafte, ook hem zal treffen, die zijn woord niet houdt. Afwijken zelfs van het eenvoudig gesproken woord is gebrek aan oprechtheid (3) Geprezen wordt hij, die bloot zijne gedachte getrouw blijft, gelijk verhaald wordt van een der Talmoedwijzen:

Hem werd op een voorwerp een bod gedaan, terwijl hij met iets anders bezig zijnde niet dadelijk kon antwoorden. De kooper meenende, dat hij te weinig geboden had, verhoogde zijn bod. Toen de verkooper zijn eerste bezigheid had afgedaan, liet hij den kooper het voorwerp voor het eerste, geringer bod; omdat hij, zooals hij zeide, reeds in gedachte besloten had, het eerste bod aan te nemen. (4)

---

(1) Sabbáth 31, a. (2) Van Babel. (Genesis.) (3) Baba Metsia 49a.
(4) Makkóth 24a.

Het is verboden iemand, Jood of niet-Jood, bij koop en verkoop te bedriegen, of zelfs met woorden te misleiden; of een den verkooper bekend gebrek aan het te verkoopen voorwerp te verzwijgen. Evenmin mag men aan de te verkoopen waar een bedriegelijk uiterlijk geven, of door vermenging hare waarde verminderen. (1) Iedere, zelfs de geringste diefstal, roof of onthouding van wat anderen toebehoort, is verboden; onverschillig of het een Jood, niet-Jood of afgodendienaar betreft. Men mag ook niets stelen uit scherts, of met de bedoeling het terug te geven of te vergoeden. Zelfs het tijdelijk gebruik van een voorwerp buiten weten van den eigenaar, is roof. (2) Men mag niets koopen, wat vermoedelijk kan gestolen zijn, noch van iemand, die van diefstal verdacht is. (3)

Hij, wiens kleederen bij een gastmaal of in het treurhuis verwisseld zijn, mag de door hem gevondene niet aantrekken. (4) De ontduiking der door den staat opgelegde belasting of tolgelden, staat gelijk met roof. (5) Zelfs een strohalm van den bundel, een stukje hout van den heg als tandenstoker af te breken, wordt verboden; want, luidt de opmerking, indien ieder dat deed, dan zou de een weldra zijn schoof, de ander zijn heg verbeuren. (6)

Veel, dat op zich zelf beschouwd niet onder de definitie van diefstal valt, verbieden de rabbinale verordeningen, ten einde, volgens hun beginsel, alles vermeden worde, wat op onrecht gelijkt, of er toe zou kunnen leiden; een beginsel, dat zij over het geheele gebied der godsdienstige Wetgeving doorgevoerd en door de volgende stelling hebben aanschouwelijk gemaakt: Den Nazireër, die zich het genot van wijn en druiven heeft ontzegd, roepe men toe: maak een omweg en vermijd zelfs de nabijheid der wijnbergen. (7) Zulke verordeningen ter wering van ongerechtigheid, heetten daarom: *Sajóg*, Omheiningen der wet. Uit dien hoofde hebben zij

---

(1) Maimon. Over den verkoop K, 18. (2) Idem over diefstal en roof K. 1. Baba Bathra 88a, Metsia 43b. (3) Baba Kama 118b. Maimon. over Roof K. 5, 11. (4) Baba Bathra 46a, (5) Baba Bathra 113a; Maimon. Over Roof K. 5, 11. (6) Ch. M. 359, 1. (7) Chulin 44b, Sabbath 13a. P [illegible] e. a.

onderscheidene soorten van spelen en weddenschappen verboden. (Den speler van beroep verklaarden zij onbevoegd als getuige.) Zij verboden o. a. ook duiven te laten uitvliegen in de nabijheid van andere, opdat geen vreemde duif in de til gebracht zoude worden. (1)

De Talmoed kent niet slechts een diefstal van goederen, maar ook een diefstal van meeningen en denkwijzen (2): b. v. wanneer iemand zijnen naaste aanleiding geeft een betere meening van hem op te vatten, dan hij door zijn gedrag inderdaad verdient, al lijdt de ander daardoor geen nadeel. Men mag, zoo luidt het uitdrukkelijk, niemands meening of denkwijze stelen, ook van geen niet-Jood. Als voorbeeld wordt er op gewezen, hoe een leeraar uit den Talmoed zijn knecht ernstig verweet, dat deze den veerman, een niet-Jood, een *terefa* (d. i. volgens de Joodsche wet, door een lichaamsgebrek voor den Jood onbruikbaar geworden) hoen had gegeven, ofschoon dat gebrek voor den niet-Jood van geen beteekenis was en het hoen door hem zeer goed gebruikt kon worden. Tot deze categorie behoort voorts iedere onverdiende *captatio benevolentiae* b. v. iedere dringende, onbescheiden uitnoodiging, of overlading met geschenken, ofschoon men weet dat zij toch niet aangenomen worden enz.

Bijzondere nadruk wordt gelegd op de nauwgezette vervulling der in 3 *B. M.* 20. 35, 36 en 5 *B. M.* 25. 14-16 voorgeschreven rechtvaardigheid in maat en gewicht. De meest doeltreffende en uitvoerige voorschriften worden gegeven, (3) hoe men ten allen tijde juistheid in maten en gewichten moet behouden, en iedere dwaling in wegen, meten en rekenen moet vermijden. Grooter, waarschuwt de Talmoed, (4) is de strafbaarheid bij het zondigen tegen maat en gewicht, dan zelfs bij geslachtszonden; deze zijn zonden tegen God alléén, gene ook tegen den evenmensch; de eerste kunnen door oprecht berouw verzoend worden, bij de laatste is volledige boete in den regel onmogelijk, daar zij teruggave van het on-

---

(1) Sanhedrin 24b. (2) Chulin 84a b. (3) B. Bathra 88a–90b. Maimon, Diefstal K. 7 en 8. (4) B. Bathra 88b. Maimon. Diefstal 7, 12.

rechtvaardig verkregene eischen, en men gewoonlijk niet weet, wien en hoeveel men door onrechtvaardig meten en wegen te kort gedaan heeft. Uitdrukkelijk en herhaaldelijk (1) luidt ook hier: het staat volkomen gelijk of men met Jood, niet-Jood of afgodendienaar te doen heeft; wie een ander in maat en gewicht bedriegt, overtreedt een verbod en moet het vergoeden. Evenmin mag men dus een niet-Jood bij het rekenen misleiden. Wie zulks doet, van hem zegt 3 *B. M.* 25, 16: Door God, Uwen God wordt verafschuwd al wie zulks doet, al wie eenig onrecht begaat.

Zeer uitvoerig handelt de Talmoed over de nauwgezette vervulling van aangegane verplichtingen als schuldenaar, bewaarder, loonarbeider enz. Uit dit rijke materiaal willen wij eenige karakteristieke plaatsen aanhalen. De betaling van schulden is niet alleen een wettelijke, maar tevens godsdienstige verplichting (2), en waar het vermogen om te betalen bestaat, wordt nalatigheid ernstig gegispt. (3) Wie honderd gulden geleend heeft en die guldensgewijs terugbetaalt, — betaling is het, maar de schuldeischer heeft reden tot ontevredenheid. (4) Geleend geld moet men met beleid gebruiken, zóó dat de som voor den schuldeischer niet verloren ga. Het vermogen, dat gij voor uw naaste moet behouden, zij u even dierbaar als het uwe. (5)

Toevertrouwd goed mag zelfs tijdelijk niet in gebruik genomen worden; is het geschied, dan staan de gevolgen gelijk met roof. (6) Onder sommige omstandigheden heeft het die gevolgen reeds bij aanvankelijk, nog slechts gedeeltelijk gebruik. (7) Evenals de loonheer den arbeider in niets te kort mag doen, evenzoo moet ook de loontrekkende zijn volle werkkracht en vollen werktijd in dienst van den werkgever stellen. Hij mag niet des nachts voor zich arbeiden en bij dag zich verhuren, noch zich het noodige voedsel onthouden en het zijn kinderen doen toekomen, omdat hij daardoor de (den werk-

---

1) Ibidem 8. 2) Arachin 22a. 3) B. Metsia 111a.
4) B. Metsia 77b. 5) Maimon. Leening 1, 3. Aboth 2, 17.
6) B. Metsia 43a b. 7) Ibidem.

gever) verhuurde kracht verzwakt en zijn taak vermindert. Den tijd, waarvoor hij door zijn heer gehuurd is, moet hij ten volle uitdienen, en dien niet door herhaald niets-doen verkwisten. (1) Hij mag zelfs den arbeid niet staken om voor een voorbijganger, dien hij anders eerbiedig zou moeten groeten, op te staan. (2)

Middelen van Bestaan.

Een hooge waarde kent de Talmoed toe aan een zelfstandig bestaan, dat geen weldadige ondersteuning behoeft. Hij leert nadrukkelijk dat doel op alle mogelijke geoorloofde wijzen te verwezenlijken, en zich tot bereiking er van voor geenerlei arbeid of dienstbetoon te schamen; zich zelfs liever de grootste ontberingen te getroosten, — ten einde menschelijke hulp te kunnen ontberen. In de Talmoedische kringen stond de arbeid in hoog aanzien. Grondstelling was: Groot is de arbeid, want hij eert den man. (3) Stroop een op straat gevallen dier de huid af, zoo luidt het, en verdien er iets mede, en zeg niet: Ik ben een priester, ik ben een groot man; zulks past niet voor mij! (4) Leef op Sabbath als op een werkdag: liever dan menschelijke hulp in te roepen. (5)

Verhuur u zelfs voor een arbeid, die u anders tegenstaat, en blijf onafhankelijk van menschelijke hulp. (6)

De wijzen des Talmoeds achtten hun wetenschap te hoog om die, zooals zij het uitdrukten, tot een spade te maken, om mede te graven (7); zij deelden hun weten kosteloos mede, en onderhielden zich hoofdzakelijk van den arbeid: handwerk, akkerbouw of eenvoudigen handel. Gelijk wij zien, dat zij zelven zich met die takken van bestaan onledig hielden, leerden zij ook in het algemeen (8): Even als de vader verplicht is zijn zoon in de godsdienstleer te onderrichten, evenzoo

---

1) Maimon. Loonarbeid. Slot Ch. M. 337, 19, 20. 2) J. D. 244, 5.
3) Nedarim 49b. 4) Pesachim 113a. 5) Ibid. 112a
6) B. Bathra 110a. 7) Aboth 4, 7. 8) Kidoeschin 30b.

is hij verplicht hem een handwerk (ambacht) te laten leeren. Volgens éène opvatting staat ieder ordelijk beroep met handenarbeid gelijk; volgens eene andere moet in elk geval *ook* een ambacht geleerd worden, ook dan, wanneer de zoon een andere levenstaak kiest; want alléén een ambacht levert steeds een bestaan op. (1) Men leide zijn zoon altijd voor een beroep op, dat hem zooveel mogelijk van verleiding tot onrecht afhoudt, en hem buitendien eenigen vrijen tijd laat, opdat hij ook voor zijn geestesontwikkeling leve. (2) Hij leere ook geen vak, dat hem in aanraking met vrouwen brengt. In het bijzonder wordt handenarbeid gewaardeerd. Alle ambachten (handwerken) blijven in de wereld bestaan; gelukkig hij, wien een goed handwerk ten deel is gevallen. (3) Zeven jaren moge de hongersnood duren, de deur van den ambachtsman weet hij niet te vinden. (4) Heb den arbeid lief en zoek geen te hooge betrekking. (5) De godvreezende, die van zijn handwerk leeft, heeft het dubbel goed; hij is gelukkig in dít en in het toekomstig leven. (6)

In hooge achting stond ook de landbouw. Wel verkoos menigeen den handel. Een rabbijn, die voorbij een akker ging, welks volle aren als het ware groetend en wenkend hare hoofden bewogen, zeide schertsend: Wenkt maar; het is toch beter zich met een handelszaak bezig te houden dan met u. (7) Doch de openbare meening luidde anders: Al wie, wordt er geleerd, geen akker bezit, is geen mensch, want, zoo staat er geschreven: De aarde heeft Hij den menschenkinderen gegeven. Zaai uw vrucht zelf, en koop ze niet, al kosten beide evenveel; het zelfgezaaide geeft meer zegen (8). Wanneer Mozes in de strafrede zegt: Uw leven zal tegenover u in onzekerheid zweven", dan geldt dit van hem, die zijn voorraad koren jaarlijks inkoopt: „gij zult dag en nacht in vreeze zijn", van hem, die zijn korenvoorraad wekelijks inkoopt; eindelijk: „gij zult uw leven niet voor zeker houden", van hem die zich op den broodverkooper verlaat. (9) Wie zijn akker

(1) Kiduschin 30b. (2) t. z. p, 82a. (3) t. z. p. (4) Sanhedrin 29a. [5] Aboth 2, 10. [6] Berachoth 8a. [7] Jebamoth 63a [8] t. z p
[9] Menachoth 103b.

bebouwt, woordelijk: wie zijn akker „dient" zoo luidt het, (Spr. 12, 11) wordt met brood verzadigd. Alléén dan, als de mensch zich gelijk een knecht met zijn akker bezig houdt, zal hij zich met brood verzadigen, anders niet. (1) Uit al deze stellingen blijkt duidelijk, hoezeer de Talmoed wenscht en aanbeveelt, dat ieder zijn akker bezitte en bebouwe, en zelf in zijn behoeften door beoefening van den landbouw voorzie. En volgens de toenmalige agrarische toestanden, werd het als een zegenrijk bezit beschouwd, wanneer de akker voor drie derde deelen uit koren-, olie- en wijnbouw bestond. (2)

Toen, aldus luidt het in *Midrasj Rabba* naar aanleiding van I *B. M.* 12, 1, Abraham van God het bevel ontving naar het land te trekken, dat het eigendom zijner nakomelingen zou worden, en hij in Mesopotamië de menschen zag eten, drinken en den ledigen tijd met kortswijl verdrijven, zeide hij: God geve, dat dit land mij *niet* ten deel valle. Toen hij echter in het Tyrische terrasland aan de grenzen van Palestina kwam en daar de inwoners bezig zag met wieden in den wiedetijd en met ploegen in den ploegtijd, zeide hij: „God geve, dat dit land mij ten deel valle." Daarop zeide God: „Uwen nakomelingen geef ik dit land." Even als in deze woorden de overtuiging uitgesproken wordt, dat de landbouw. die een regelmatige werkzaamheid vereischt, ook voor de zedelijke ontwikkeling het voordeeligst is, stelt de geheele Joodsche godsdienstige wetgeving den landbouw op den voorgrond, weshalve dan ook alle Joodsche feestdagen met veldarbeid en landbouw in samenhang staan. De om zijn geestbeschaving hooggeroemde stam Issachar was landbouwer, en „ieder onder zijn wijnstok en vijgeboom" (3) is het ideaal der nationale welvaart. En zoo bleef het, ook nadat het Joodsche volk uit zijn eigen land verdreven was, en in den vreemde woonde. Een blik in het omvangrijke tractaat *Seraïm*, welke over de religieus-wettelijke voorschriften betreffende den landbouw handelt, alsook in de, tot het burgerlijk recht behoorende tractaten *Baba Kama*, *Metsia* en *Bathra*, waar van agrarische aange-

---

[1] Sanhedrin 58b, [2] B. Metsia 107a. [3] Micha 4, 4.

legenheden sprake is, toont welk een uitgebreide detail-kennis van de eigenschappen der verschillende planten-soorten, van de voor iedere soort vereischte wijze van behandeling — al naar hoedanigheid en ligging van den bodem, — kortom, welke grondige kennis van de vereischten eener degelijke veld- en bosch-cultuur de wijzen des Talmoeds bezaten: een wetenschap, die slechts door eigene, ernstige uitoefening van den landbouw kan worden verkregen, en bewijst, hoe practisch zij de boven medegedeelde uitspraken, betreffende het hooge nut van den landbouw, toepasten. Zij waren immers om in hun onderhoud te voorzien daartoe genoodzaakt, en wel zóózeer, dat een der leeraren zich verplicht zag, zijn talrijke toehoorders te verzoeken, de gehoorzaal in het voorjaar en den herfst niet te bezoeken, opdat zij zich gedurende dien tijd uitsluitend met den veldarbeid konden bezig houden, en de zorg voor hun onderhoud hen niet het geheele jaar zou kwellen (1). Wel legde men zich in de Talmoedische tijden ook op handel en nijverheid toe; beide zijn immers even onontbeerlijk als de landbouw, en de boer zelf kan zonder handel niet bestaan. Waar moet hij met zijne vruchten blijven, indien de koopman hem niet de produkten van zijn arbeid afneemt, om ze elders te verkoopen: een verband, dat reeds het bijbelwoord te verstaan geeft in de broederlijke, elkander aanvullende verbinding van den landbouwenden, beschavingslievenden stam Issachar met den handelsstam Zebulon (2). Evenwel waren de Talmoedwijzen tegen een te uitgebreid, te druk handelsverkeer. Aan den van overzeesche landen inkomenden penning, meenden zij, was geen zegen (3). En terwijl de landbouw, na gedaan dagwerk, en 's winters, eenigen vrijen tijd voor voortgezette verstandsontwikkeling en geestesbeschaving bood, leerden zij uit ervaring, dat bij handelslieden die verdere ontwikkeling meestal ophoudt; (4) dat hij, die te veel man van zaken is, geen wijze wordt (5). Daarom vermaanden zij: „geef u niet geheel aan uw bezigheden over, doch zonder tijd af

[1] Berachoth 35b. [2] 5 B. M. 33, 18. [3] Pesachim 50b.
[4] Eruwin 55a. (5) Aboth 2, 6.

voor verdere geestelijke ontwikkeling" (1); alléén bij beperkt handelsverkeer kan ook wetenschap verworven worden. (2). Wij hebben reeds opgemerkt, dat zij hun weten niét als middel van bestaan aanwendden, en ieder dus een beroep moest kiezen; derhalve herinneren zij ons: Schoon is de studie der Wet, verbonden met de uitoefening van een bedrijf; wetstudie die niet met den arbeid verbonden is, houdt geen stand (3).

De tot dusver uit den Talmoed gegeven mededeelingen, die zoo noodig aanzienlijk vermeerderd konden worden, bewijzen genoegzaam, hoe verkeerd de meening is, alsof de Talmoed een vijand van den arbeid, vooral van den landbouw, ware.

Indien de Jood in latere eeuwen, gedurende zijn oponthoud in de landen van Europa, van den landbouw vervreemdde en zich meer met den handel bezig hield, dan is daarvan noch de Talmoed, noch de mindere lust of geschiktheid van den Jood schuld, doch alleen de ongunstige gezindheid der staten en volken, die hem het verwerven van grondeigendom ontzegden of door eindelooze bepalingen bemoeilijkten. En buitendien, zoolang de Jood zich niet mocht verheugen in volstrekte rechtsgelijkheid en gelijke rechtsbescherming met de overige staatsburgers, zoolang hij kon verwachten door beambten-willekeur of de ontboeide hartstochten eener opgezweepte bevolking van huis en hof verdreven te worden, kon hij zich niet wijden aan den landbouw, welke meer dan eenig ander levensberoep een volkomen zekere bescherming der bevoegde macht vereischt. Hij moest dus omzien naar het verwerven van goederen en bekwaamheden, die hij overal mede kon voeren, ten einde overal in zijn onderhoud en dat der zijnen te kunnen voorzien. Men make den Jood vrij en gelijk, en geve hem den tijd om grondige kennis te verwerven van een beroep, waarmede men — zoo wij ons niet geheel bedriegen — van jongs af vertrouwd en bedreven moet zijn, en de Jood zal terugkeeren tot een tak van bestaan, waarvoor de liefde hem als het ware is aangeboren, en die mede in zijn oorspronkelijke bestemming lag.

1) Aboth 4, 12. 2) Aboth 6, 6. 3) Aboth 2, 2.

Verhouding tot Regeering en Bevolking.

Met drie eeden zond God, zegt de Talmoed, Israël in ballingschap. Hij liet Israël zweren, dat het nooit zou trachten, op eigen gezag, naar het Heilige Land terug te keeren, maar geduldig afwachten, totdat God het zou terugvoeren. Hij liet Israel zweren, dat het nooit in opstand zou komen tegen de staten, die het opnamen. En Hij bezwoer de volkeren, Israël niet bovenmate te onderdrukken (1).

Zijnen beiden eeden is het Joodsche volk gedurende al de eeuwen zijner langdurige ballingschap getrouw gebleven; nooit heeft het eigenmachtig den terugkeer willen dwingen; nooit en nergens is het tegen de regeeringen, in wier landen het werd toegelaten, opgestaan. Dezelfde Talmoed, die het vertrouwen op den terugkeer in het land der vaderen, den wederopbouw des tempels en de volkomen vervulling alsdan der Goddelijke wet op den bodem des beloofden lands, en daarmede het aanbreken van het eeuwige, vrede-brengend Godsrijk op aarde, leert, door de vereeniging van alle menschen in de erkenning van den Eeuwig-Eenen en Zijne vereering door een leven van plichtsvervulling in liefde en rechtvaardigheid; dezelfde Talmoed, die dat vertrouwen, die verwachtingen, als wezenlijk bestanddeel der Joodsche overtuiging in ons dagelijksch gebed vlecht, diezelfde Talmoed verklaart iedere eigenmachtige poging tot verkrijging van dien terugkeer als misdadig verzet tegen den Goddelijken wil; diezelfde Talmoed verplicht veeleer zijn belijders, om de vervulling dier belofte uitsluitend aan de van God uitgaande oproeping tot onze verzameling overtelaten. Tot dát tijdstip aangebroken is, moet Israël ieder land dat het bewoont als zijn vaderland beminnen, diens welvaart te bevorderen, jegens vorst, overheid en mede-bewoners alle plichten van trouwe onderdanen vervullen, zooals dit door Jerem. 29, 1-7 betreffende den Babylonischen staat verkondigd is. Dientengevolge hebben de Joden zich dan ook altijd en overal als de

(1) B. Kama 113a.

trouwste, gehoorzaamste onderdanen gedragen. „Het recht der regeering is recht" luidt de korte stelling welke de Talmoed als norm onzer verhouding verkondigt; d. i. wat een regeering als voor haar land geldend recht bepaalt, heeft voor ons onverbreekbare kracht en moet nauwgezet in acht genomen worden (1). Volgens deze grondstelling leert de Talmoed, zooals wij reeds opmerkten, dat het ontduiken der van staatswege geëischte tolgelden en belastingen volkomen met diefstal gelijk staat, en uitdrukkelijk wordt daarbij in den Rechtscodex *Ch. M.* 369, 6 de opmerking gemaakt, dat zulks ook van die belastingen geldt, welke de staat alléén van de Joden eischt. Het land, aldus verklaart R. Nissim (*Nedarim* 28*a*) deze grondstelling, is het eigendom van den landheer, en den Joden is het verlof, zich in dat land te vestigen, slechts verleend op voorwaarde, dat de landswetten door hen nauwkeurig nageleefd worden. Verlies nooit den eerbied, der regeering verschuldigd, uit het oog (2). Er is op aarde niets machtigers dan een koning (3). Een door den koning gevolmachtigde staat met den koning gelijk (4). Bid voor het welzijn der regeering, want ware er geen geëerbiedigd gezag, dan zou de maatschappij zich in onderlingen strijd oplossen (5). Iedere overheid, zelfs den eenvoudigsten ambtenaar, moet gij als door God aangesteld, achten; want hij moet in den hem aangewezen werkkring recht en orde handhaven (6). Daarom is dan ook in onze synagogale liturgie het gebed voor vorst en overheid opgenomen; en bij den aanblik van een koning schrijft de Talmoed de zegenspreuk voor: „Geloofd zij God, die van Zijn heerlijkheid aan stervelingen heeft medegedeeld." 7)

Wij hebben reeds onder den titel Rechtvaardigheid getoond, hoe volgens de uitdrukkelijke leer des Talmoeds de plichten der rechtvaardigheid jegens ieder mensch zonder uitzondering, dus ook jegens heidenen en afgodendienaars, geboden, en elke afwijking van het recht, elk, jegens wien dan ook, gepleegd onrecht in koop en verkoop, alle bedrog of misleiding in maat,

---

1) B. Kama 113a. 2) Sebachim 102a. 3) Gittin 56a.
4) B. Kama 113b. 5) Aboth 3, 2. 6) Berachoth 58a. 7) t. z. p.

rekening, gewicht, tellen enz. door God verafschuwd wordt. Maar niet alleen de plichten der rechtvaardigheid, ook de uit de maatschappelijke samenleving voortspruitende menschlievendheid leert de Talmoed, zelfs ten opzichte van heidenen en afgodendienaars; leert ons hun armen te ondersteunen, hun zieken te verplegen, hun lijken te begraven (1), hun grijsaards met eerbiedig hulpbetoon tegemoet te komen (2); hun door menschelijke wijsheid uitstekende mannen te bejegenen met de tot God gerichte zegenspreuk: „Geloofd zij Hij, die van Zijn wijsheid aan stervelingen heeft medegedeeld." (3) Dit alles ook ten opzichte van heidenen en afgodendienaars. Niet-Joden echter, die den, door den Bijbel geopenbaarden God van hemel en aarde erkennen, en de vervulling nakomen der algemeen menschelijke plichten, zooals het verbod van moord, diefstal, onkuischheid enz., staan volgens den Talmoed, betreffende de plichten van mensch tot mensch, met den Jood volkomen gelijk, en hebben niet alleen aanspraak op alle plichten der rechtvaardigheid, maar het bewijzen van werkdadige menschlievendheid (4).

Over het algemeen zijn de wijzen des Talmoeds wel de eenige leeraren eener religie, die niet zeggen: Buiten onze belijdenis geen heil! Zij leeren daarentegen: *de rechtvaardigen van alle natiën hebben aandeel in de eeuwige gelukzaligheid.* (5) De Mozaïsche wetten zijn volgens den Talmoed alléén Israël tot eeuwige verplichting gesteld; alle overige menschen zijn evenwel volkomen gerecht voor God, indien zij slechts de algemeene, zoogenaamde zeven (6) Noachidische plichten nauwkeurig vervullen. Derhalve luiden bij 3 *B. M.* 18, 5 de Talmoedische stellingen: Zelfs de niet-Jood, die de hem medegedeelde, Goddelijke wet vervult, staat gelijk met den Hoogepriester, want er staat: „welke de mensch vervult, en er het leven door erlangt." Evenzoo Jesaja 26, 2: *Opent de poorten.*" Hier staat niet, dat priesters en Israël ingaan, maar: *een recht-*

---

1) Gittin 61a. 2) Kiduschin 33a. 3) Berachot 55a,
4) Maimon Melachim 10, 12. 5) Sanhedrin 105a.
6) Rechtvaardigheid, Onthouding van Godslastering, Afgodendienst, Ontucht, Moord, Diefstal en het nuttigen van deelen van levende dieren.

(NOOT VAN DEN VERTALER.)

vaardig volk, dat de trouwe bewaart. Verder (Psalm 118, 20) „*Dit is de poort tot God.*" Hier staat niet: *Priesters, Levieten en Israël*, maar: *rechtvaardigen gaan er in.* Zoo ook Psalm 33, 1) „*Juicht, rechtvaardigen, in God*" luidt het, en niet: „*Juicht Priesters, Levieten en Israël.*" Eindelijk (Psalm 125, 4). Hier staat niet: „*Doe wel, o God, den priesters, Levieten en Israël,*" er staat: „*Doe wel, o God, den goeden.*"

Uit dit alles volgt, dat ook de niet-Jood, die de hem medegedeelde wet vervult, met den Hoogepriester gelijk staat. (1) Deze stellingen waarborgen leven, Gods nabijheid, gelukzaligheid en heil aan ieder mensch, die de op hem rustende plichten trouw naar zijn geweten voor God vervult. Zegt niet een Talmoedwijze ronduit: Hemel en aarde roep ik tot getuigen: — hetzij niet-Jood of Jood, man of vrouw, knecht of dienstmaagd, — al naar zijn werken, rust de heilige geest op hem. (2)

Op grond van — en in den geest dezer talmoedische leerstellingen hebben dan ook de wetgeleerden aller tijden de verhouding hunner broederen uiteengezet (en hunne plichten als Joden) tot de regeeringen en bevolkingen, in wier midden en onder wier bescherming zij leven. Met bijzonderen nadruk en ernst hebben zij er op gewezen, dat die volken, hoe overigens van Joodsche denk- en levenswijze verschillende, toch ook den Joodschen Bijbel van het Oude Testament vereeren als een boek der goddelijke openbaring; dat zij in hunne geloofs- en plichtenleer den uit den Bijbel erkenden God van hemel en aarde en Zijne bestierende Voorzienigheid in dit en het toekomstig leven, belijden, die hun de vervulling der algemeene plichten als mensch oplegt. Die volken verschillen dus volkomen van de heidensche, afgoden-dienende van den Talmoedischen tijd, ten opzichte van welke de Talmoed wel alle rechtsplichten, de vervulling der werkdadige menschenliefde echter in beperkte mate gebiedt; zij worden tot de niet-Joden gerekend, welke de Talmoed ten opzichte van het bewijzen der werkdadige menschlievendheid

---

1) Sifra 3 B. M. 18, 5. 2) Tana d e bé Elia, Rechteren 4, 4.

ten volle met den Jood gelijkstelt. Met ernst en nadruk betoogen de Talmoedisten, hoe vooral de plicht der dankbaarheid op ons rust jegens vorsten en volken, die ons toelaten en beschermen; daar immers de Heilige Schrift zelfs van den Egyptenaar, in wiens land wij de drukkendste slavernij duldden, (5 *B. M.* 23, 8) gebiedt: Wees niet onvriendelijk jegens den Egyptenaar, want oponthoud vondt gij in zijn land. Kort vóór onzen tijd, op het einde der vorige eeuw, hebben beroemde Rabbijnen als R. Jecheskel Landau, R. Eleazar Fleskeles en R. Jacob Emden, in onderscheidene geschriften, dit thema grondig behandeld. De laatste in zijn Commentaar op *Aboth* IV, 11, doet bijzonder uitkomen, hoe „Christenen en „Mahomedanen door ons beschouwd moeten worden als het „middel tot de toekomstige verwezenlijking der algemeene er- „kenning Gods op aarde. Terwijl de volkeren hunne afgoden „dienden, Gods bestaan loochenden, en dus noch Gods macht, „noch een vergelding erkenden, diende het bestaan der Chris- „tenen en Mahomedanen tot de verbreiding van het „Gods- „bewustzijn" onder de volken, ten einde in de verste landen „de erkenning te doen ingang vinden, dat er één God bestaat, „die de wereld regeert, beloont en straft, en Zich aan de „menschen heeft geopenbaard. Scherpzinnige Christelijke ge- „leerden bebben echter niet alleen der schriftelijke open- „baring in den kring der volkeren gezag verschaft. doch ook „de mondelinge door God overgeleverde openbaring in be- „scherming genomen. Want toen goddelooze, den Godsdienst „vijandige personen uit **ons** midden voornemeus waren, den „Talmoed afteschaffen en te vernietigen, hebben zich uit **hun** „midden verdedigers verheven om deze pogingen te keer te „gaan, enz."

Dat het Joodsche volk de verplichting des Talmoeds tot trouw en gehoorzaamheid aan de overheid, tot rechtvaardigheid en menschlievendheid jegens alle medeburgers, over het geheel nauwgezet en blijmoedig vervuld heeft, kan alleen vijandelijke gezindheid, die de waarheid opzettelijk miskent, in twijfel trekken.

Wij gelooven door de voorgaande woordelijke uittreksels uit de Talmoedische geschriften de ongegrondheid van veler meening omtrent den algemeen nadeeligen invloed des Talmoeds op de maatschappelijke verhouding en het verkeersleven der Joden bewezen, en daarentegen aangetoond te hebben, in hoe hooge mate de Talmoed in de borst zijner belijders grondstellingen kweekt, welke op den bodem van godsdienst en geweten, algemeene welvaart, rechtvaardigheid, nijverheid en oprechtheid bevorderen. Wij hebben de verklaring doen voorafgaan, dat zelfs de door zijn tegenstanders erkende loffelijke eigenschappen van het Joodsch volkskarakter door en door als een produkt van de Talmoedische leeringen en de onder haren invloed tot stand gekomen vorming en opvoeding moeten beschouwd worden.

Wij willen ook dit laatste met eenige uittreksels uit de Talmoedgeschriften staven, en daardoor den beoordeelaar een eenigszins afgerond beeld van de Talmoedische leer geven. Wij beperken ons echter tot slechts weinige stellingen uit den rijken schat der talmoedische wijsheid betreffende karaktervorming, denkwijze; grondstellingen van het individueele, huwelijks- en familieleven; weldadigheid, menschlievendheid en het gemeentewezen.

Vorming van geest en karakter, denkwijze en levensbeschouwing.

In hooge eere stond bij de wijzen des Talmoeds de vorming des geestes. Bij hen is de door Schrift en overlevering gegeven wetenschap niet het voorrecht van een bijzonderen stand, maar nationaal eigendom. Ieder hunner zonen, welken stand hij in de maatschappij bekleedt, is verplicht zich die wetenschap eigen te maken. En daar die wetenschap zich niet bezig houdt met het bovennatuurlijke, toekomstige, maar met de werkelijkheid, met deze wereld en haar geschiedkundige ontwikkeling in het verleden, haar godsdienstige, zedelijke en maatschappelijke taak in het tegenwoordig-individueele en sociale leven, en met haar doeleinden in de toekomst, is zij eenerzijds een degelijke school voor de logische opvatting en beoordeeling der dingen, toestanden en verhoudingen, en anderzijds van zulk algemeenen aard, dat zij in hooge mate harmonieert met alle andere wetenschappen, welke de kennis der ware toestanden en verhoudingen in natuur en geschiedenis beoogen. Dat de jongeling in de kennis dezer wetenschap, tot vestiging van een zelfstandig huis en tot deugdzame werken moge opgroeien, ziedaar den wensch, dien vrienden en verwanten den vader bij de geboorte zijns zoons toevoegen. En wanneer, (volgens de reeds aangehaalde spreuk des Talmoeds, als wij voor Gods rechterstoel verschijnen) de vraag: of wij rechtvaardig in handel en wandel geleefd hebben, de eerste zal zijn; zoo zal, volgens den Talmoed, de tweede luiden: Zijt gij niet geheel in uw beroepsleven opgegaan? hebt gij u dagelijks een bepaalden tijd met de wetenschap, tot verdere ontwikkeling uws geestes, bezig gehouden? (1) Kennis, inzicht en verstand vormt den eersten wensch in het gebed, 2) dat volgens de Joodsche liturgie, driemaal daags wordt uitgesproken (3) Wie verzuimt ware kennis te verwerven, verliest

---

[1] Jore Dea 265, 3. Sabbath 31a.
2) Het zoogenaamde Standgebed: *Sjemonê 'Esrê.* (Noot v. d, Vert.)
3) Berachoth 33a.

daardoor bijna de aanspraak op Gods barmhartigheid. Hij echter, die de ware kennis en inzicht bezit, is een bouwsteen des heiligdoms (1). De ware arme is hij, die gebrek heeft aan juiste kennis en inzicht (2) De Talmoedisten stellen evenwel alleen een oprechte geestesrichting op prijs; geen zoodanige die, zooals zij het uitdrukken, een olifant wil dwingen door het oog eener naald te gaan, en zij geven een geheele reeks van verkeerde wijzen van geestelijke ontwikkeling, welke zij ernstig laken (3).

Maar alle weten, alle wetenschap heeft slechts dán waarde, wanneer zij in den dienst staan van een godvruchtig leven. Godsvrucht is het hechtste gebouw des levens, wetenschap slechts de poort. Wee hem, die geen huis heeft en zich een deur timmert! Godsvrucht is de eenige sleutel, die tot de wetenschap den waren toegang geeft. Wie wetenschap zonder godsvrucht bezit, gelijkt hem, die wel de binnen-sleutels, maar niet den buiten-sleutel heeft; hoe kan die binnenkomen? (4) De mensch wordt slechts uit zich zich zelven godvruchtig. Eer de mensch het levenslicht aanschouwt, treedt een engel voor Gods troon met de vraag: Wat zal er uit dezen menschenkiem worden? Zal hij sterk of zwak, verstandig of onwetend, rijk of arm worden? Hij vraagt niet of hij goed of slecht zal worden, want alles komt uit Godes hand, behalve godvruchtigheid (5). Let voortdurend op uw karakter. en meet iederen stap, dien gij doet (6). Verbeter u één dag vóór uwen dood, en daar gij niet weet, wanneer deze aanbreekt, denk, dat iedere dag wellicht uw laatste is, en geheel uw leven zij voortdurende verbetering (7). Houdt uw kleederen ten allen tijde rein en vermijd den geringsten smet, want gij weet niet, hoe spoedig gij voor Uw Rechter geroepen wordt (8).

Deze wereld gelijkt de voorhalle der toekomstige. Bereid u in de voorhalle voor, opdat gij waardig in de gehoorzaal verschijnt (9) Steeds zij uw Schepper uw voorbeeld: gelijk

---

1) Berachoth 33a. 2) Nedarim 41a. (3) B. Metsia 38b. Kidoeschin 17a. 4) Sabbath 31a. b 5) Nidda 16b. 6) Sota 5b, 7) Sabbath 153a. 8) t. z. p. 9) Aboth 4, 21.

Hij barmhartig en genadig, lankmoedig, rijk in liefde en waarheid is; gelijk Hij de naakten kleedt, de zieken verpleegt, de treurenden troost, tracht ook gij Hem in die deugden en werken der liefde te evenaren; want u is gezegd: Streef Hem na, wandel in Zijn wegen, word Hem gelijk (1). Uw ziel is immers in haar wezen Gods evenbeeld; is rein, ziende, en onzichtbaar gelijk God, vervult het lichaam gelijk God de wereld, en is onstoffelijk gelijk God; zij richt, schraagt en overleeft het lichaam, gelijk God Zijn wereld; zij is éénig in het lichaam, gelijk God éénig is in Zijn wereld (2).

De erfelijke grondtrek van het Joodsche karakter is barmhartigheid. De Jood, die niet barmhartig is jegens alles wat God geschapen heeft, is geen ware Jood (3) Wie zich over zijn medeschepselen erbarmt, over hem erbarmt zich God in den hemel; wie echter met zijn medeschepselen geen erbarmen heeft, die behoeft ook niet op ontferming van Boven te rekenen (4). Van een hooggeroemden Meester der Leer verhaalt de Talmoed: Een kalf, dat ter slachtbank werd gevoerd, zocht toevlucht bij hem, en verborg weenende den kop in zijn mantel. „Ga heen" zeide hij, „want daarvoor zijt gij geschapen."

Toen zeide men in den hemel, „omdat hij geen erbarming toonde, zal langdurig lijden over hem komen." Op zekeren dag wilde zijn dienstmaagd jonge wezeltjes. die zij in het huis had opgeveegd, verdrinken. „Laat ze leven" zeide hij, „Zijn erbarming strekt zich over al Zijn werken uit, staat van God geschreven." Toen zeide men in den hooge, omdat hij erbarming heeft betoond, zij hem erbarming geschonken" en zijn lijden hield op (5).

De Talmoed legt ons de verplichting op, verstandig met het onze om te gaan, daar niemand het recht heeft het zijne doelloos te verkwisten. Tegelijkertijd leert hij ons de verplichting met open hand bereid te zijn tot ondersteuning van weldadige en humane doeleinden. Wie te veel olie nutteloos

---

(1) Sabbáth 133b, Sota 14a. (2) Jalkoet bij Ps. 103. (3) Betsa 32b.
(4) Sabbáth 151b. [5 Baba Metsia 85a,

verbrandt, overtreedt het in 5 *B. M.* 20, 20 uitgesproken verbod: „vernietig niets"; omdat onder het verbod van het vellen der vruchtboomen de vernietiging en het doelloos verbruik van al wat nuttig is, verstaan moet worden (1). Zoo leert ook de Talmoed een tiende onzer jaarlijksche winst ten bate van weldadige doeleinden aftezonderen en beschikbaar te houden; een bepaling, welke in Joodschen kring met zoo zegenrijk gevolg, in zoo ruime mate werd toegepast, dat men genoodzaakt was de mildheid tot hoogstens één vijfde der jaarlijksche winst te beperken, opdat niemand in den toestand zoude geraken zelf ondersteuning te behoeven (2).

Onuitputtelijk zijn de wijzen in hunne lessen over de plichten der weldadigheid; zij geven de meest praktische leeringen betreffende den juisten aard van weldoen, zoowel voor den particulier als de gemeente (3), en waarschuwen in de ernstigste bewoordingen ieder, die zich aan de nauwgezette vervulling van dezen plicht mocht willen onttrekken (4). Daarentegen schrijven zij ons de beoefening der striktste zuinigheid voor, ten einde niet armlastig te worden. De bezuiniging echter zóóver te drijven dat de gezondheid van den persoon of zijn gezin gevaar zou loopen, heet zonde. Wie geen ondersteuning behoeft en die toch aanneemt, scheidt niet van deze wereld zonder zelf armlastig te worden. Wie evenwel ondersteuning zou mogen aannemen en het niet doet, zal de wereld niet verlaten, zonder zelf weldoener der armen te zijn geworden (5).

Hooger dan het geven van aalmoezen stelt de Talmoed het voorkómen (6) van verarming, door geschenken, leening en ondersteuning in zaken; hooger nog dan geldelijke weldaden, de hulprijke daad der liefde, die den hulpbehoevende, zieke, lijdende, verlatene — helpend, verplegend, troostend, oprichtend, steunend, raadgevend, leidend, handelend ter zijde staat (7) en ook anderen tot weldoen aanspoort (8). Vooral wordt ons op het harte gedrukt, den arme en ongelukkige

1) Sabbáth 67b. 2) Ketuboth 67b. 3) t. z. p. en elders.
4) t. z. p. 68a, Baba Bathra 9, 10. 5) Pea, slot. 6) Sabbáth 63a.
7) Soeka 49b. 8] B. Bathra 9a.

vriendelijk, met deelnemende liefde te bejegenen, hem te doen gevoelen, dat men hem niet veracht; dat men medelijden met hem heeft; dat men in hem het kind Gods, den broeder niet miskent, en dat men het oprecht betreurt hem niet in meerdere mate te kunnen helpen. Wie brood voor den arme breekt, zal de zegeningen door Jesaja 58, 7-9 verkondigd, deelachtig worden. Wie hem daarbij tevens met woorden troost, hem, zooals het daar heet, niet slechts troost, maar zijn ziel, zijn binnenste reikt, die verwerft bovendien de aldaar verder (V 10, 12) uitgesproken elf zegeningen 1). Geeft gij den arme met onvriendelijk gezicht, dan ontneemt uw gelaat wat uw hand schenkt 2).

Vooral wordt ons een bijzonder oplettende, liefderijke, innemende behandeling voorgeschreven, waar het ongelukkigen, vreemden, *) weduwen en weezen geldt. Vooral ten opzichte der vrouwen wordt ons voorgehouden, hoe week, hoe teergevoelig haar gemoed is voor ruwe behandeling, voor ieder ruw woord; hoe licht zij zich gekrenkt gevoelen. Wij worden herinnerd aan Gods woord: „wanneer hij tot mij schreit, zal Ik zekerlijk zijn klachte hooren." (2 *B. M.* 22, 22) Al zijn alle poorten des hemels gesloten, de traan dien een gekrenkt gemoed schreit, vindt steeds toegang 3).

Doch niet alleen in den omgang met ongelukkigen — neen voor beleediging, krenking, bespotting en beschaming van ieder mensch waarschuwen de Talmoedisten herhaaldelijk, en met den meest ernstigen nadruk. Zwaarder is krenking door woorden, dan krenking in vermogen. Het laatste kan vergoed worden, het eerste niet.

Wie, zeggen zij onder anderen, zijn naaste in het open-

---

1) B. Bathra 6b. 2) Semag Geb. 162. 3) B. Metsia 59a. b. Maimon Deoth VI, 10.

*) Niet het vaderland verleent volgens het Joodsche recht, het menschelijk of natuurlijk recht, maar het menschelijk recht schenkt het vaderland. Tusschen menschelijk en burgerrecht kent de Joodsche wet geen onderscheid. Ieder, die de zedenwet der menschheid – de 7 Noachidische plichten - vervulde, had in Judea burgerrecht. [Zie S. R. Hirsch' voortreffelijke verklaring van den Pentateuch, Deel II, p. 9, ed. 1868 Frankfort a/M.]

[Noot van den vertaler]

baar beschaamt, wie hem een vernederenden spotnaam geeft, moet er in het toekomstige leven zwaar voor boeten 1).

Met de donkerste kleuren schilderen zij, met de zwaarste verantwoordelijkheid voor God dreigen zij de zonde der „kwaadsprekendheid." Daaronder verstaan zij ieder woord, dat het geluk, den vrede of de eer des naasten kan benadeelen, al steunt het zelfs op waarheid; hoe veel te meer dus den op logen berustenden LASTER. Ook het verraden van geheimen. achterklap betreffende 's naasten aangelegenheden rekenen zij daartoe; ja, zij ontraden zelfs goeds van den naaste te zeggen in gezelschappen, waar wellicht een ander aanleiding zou vinden dat goede door laster te verzwakken. 2) De eer uws naasten zij u even dierbaar als de uwe. Wie — zoo luidt het — zijn eer zoekt in de vernedering zijns naasten, verbeurt zijn aandeel in het toekomstigé leven 3).

Onvermoeid beijvert zich de Talmoedische leer ons karakterdeugden en gevoelens aan te bevelen, die de vervulling der maatschappelijke plichten vergemakkelijken en bevorderen; terwijl zij ons daarentegen nadrukkelijk waarschuwt voor tegenovergestelde eigenaardigheden in karakter en denkwijze, waardoor een plichtmatige maatschappelijke verhouding bemoeilijkt of ondermijnd wordt. Trots, toorn, twistgierigheid, heftigheid, haarkloverij, onbeschaamdheid, weerspannigheid, hardnekkigheid, vleierij, leugenachtigheid, argwaan, eerzucht, hebzucht, begeerlijkheid, gierigheid, nijd, onverzoenlijkheid, wrok, haat, ondankbaarheid, leedvermaak, droefgeestigheid, lichtzinnigheid, ongezelligheid enz. zijn karakter-gebreken en ondeugden, waartegen de Talmoedische zedeleer haar waarschuwende stem verheft; terwijl zij daarentegen bescheidenheid en deemoed, berusting, geduld en lankmoedigheid, verzoeningsgezind-, vreedzaam- en toegeeflijkheid, gemanierdheid, vriendelijkheid en minzaamheid, waarheidsliefde en oprechtheid, zachtmoedigheid, matigheid en onthouding, zelfbeheersching, mildheid, tevredenheid, dankbaarheid, gezelligheid, opgeruimdheid, ernst, stil-

---

1) B. Metsia 59a. b. Maimon Deoth VI, 10.
2) Arachin 15, 16, 3) Aboth 2, 15. Maimon. Deoth 6, 3.

zwijgendheid, Liefde, Waarheid en Trouw, met de levendigste kleuren voorstelt en met overtuigende welsprekendheid aanbeveelt.

Wij teekenen hier eenige stellingen dier zedeleer op, ten einde haar zienswijzen aanschouwelijk te maken. Hoogmoed wordt door God als afgoderij verafschuwd en staat gelijk met Godsloochening. Van den hoogmoedige zegt God: Wij beiden kunnen niet in dezelfde wereld wonen. Wie met hoogmoedig gestrekten hals op aarde wandelt, dringt als het ware Gods tegenwoordigheid van de aarde naar hare hoogte terug. Toen God zich wilde openbaren, koos hij noch hooge bergen, noch hooge boomen, doch daalde op den bescheiden top van den Sinai neder. Aldus verwijdert zich God van den hoogmoedige en verwijlt Hij bij den bescheidene 1).

De door toorn verblinde staat onder een heerschappij, welke den mensch vreemd moest blijven, en waarvan gezegd wordt: Gij zult geen vreemden God in uw midden hebben 2). Erger u niet, dan zondigt gij niet; evenmin als gij u moogt bedrinken, opdat gij niet tot zonde vervalt 3). In den toorn staat de mensch bloot aan alle onheilen, die naar het *Gehinnom* 4) voeren; acht hij zelts God niet; hij vergeet, wat hij geleerd heeft en wordt verstandeloos 5). Nut verschaft de ergernis volstrekt niet. Wie zich ergert heeft niets dan zijn ergernis, 6) en zijn leven is geen leven 7). God bemint hem, die niet toornig wordt, die zich niet bedrinkt en die niet op zijn recht blijft staan 8). Die zich laten krenken en zelf niet krenken; beleediging aanhooren en niets antwoorden; alles uit liefde tot God doen, en zich verheugen over hetgeen zij moeten lijden, van hen zegt de Schrift: „Zij, die Hem beminnen, zijn gelijk de zonne, die in haar kracht uit de wolken te voorschijn treedt" 9). Wees moeielijk te vertoornen, en licht te bevredigen 10). Wie het jegens hem gepleegde onrecht niet acht, dien vergeeft men het door hem gepleegde

---

1) Sota 4b, 5a. Berachoth 43a. 2) Sabbáth 105b. 3) Berachoth 30
4) Fig. voor: verderf. 5) Nedarim 22b. 6) Kidoeschin 41a.
7, Pesachim 113b. 8, t. z. p. 9, Sabbáth 88b. 10, Aboth V 14.
11, R. Haschana 17a. 12, B. Bathra 60a.

onrecht. God vergeeft dengenen, die zelf vergeeft 11). Neem eerst de vezeltjes van uw eigen kleed, eer gij ze van het kleed uws naasten plukt. Reinig eerst u-zelven, vóór gij uw naaste reinigt 12).

Zorg dat, wanneer gij tot uw naaste zegt: „Neem den splinter uit uw oog", hij tot u niet kan zeggen „neem gij den balk uit het uwe" 1). Wees toegevend gelijk het riet en niet onbuigzaam gelijk de ceder. De storm, die den ceder breekt, verschoont het riet, omdat het toegaf 2). Twist gelijkt een stroom, die de dijk doorbreekt; houdt men hem in den aanvang niet tegen, dan ijlt hij onophoudelijk verder. Heil hem die niet antwoordt; honderd onheilen ontgaat hij 3). Wilt gij weten, waaraan men den zedelijken adel des menschen leert kennen? Daaraan, dat hij bij het twisten het eerste zwijgt 4).

Beoordeel een mensch steeds van de goede zijde 5). Beoordeel niemand, tenzij gij u in zijn toestand hebt bevonden. 6). Het oordeel uwer medemenschen zij u niet onverschillig. Gelijk de mensch rein moet zijn voor God, moeten ook zijn handelingen den menschen rechtvaardig schijnen, en mag hij geen valschen schijn op zich laden 7).

Heb geen „kwaad oog" dat den naaste het goede misgunt; heb liever een „goed oog" dat den voorspoed uws naasten vriendelijk aanschouwt, en zich in zijn vreugde verheugt 8). Nijd, begeerte en eerzucht doen den mensch zijn wereld verloren gaan 9). Wees niet wangunstig: den naam, die u toekomt, krijgt gij; de stand, die u past, valt u ten deel; niemand valt ten deel wat voor een ander bestemd is 10). Wees tevreden met het u beschoren deel; de tevredene is rijk 11), en niet ieder valt een zitplaats aan twee tafels ten deel (de materieele en geestelijke, — hier op aarde en in den hemel 12). Verlang geen schoen, die voor uw voet te groot is 13).

Noch droefheid, noch uitgelaten vroolijkheid is de stemming

1) B. Bathra 15b. 2) Taanith 20a. 3) Sanhedrin 7a.
4) Kidoeschin 71b. 5) Aboth 1, 6. 6) t. z. p. 2, 5.
7) Schekalim 6a. 8) Aboth 2, 13, 14. 9) Ibid. 4, 28.
10) Joma 38b. 11) Aboth 4, 1. 12) Berachoth 5b.
13) Kidoeschin 49a.

waarin gij voor uw God moogt staan, wel echter opgeruimdheid; de opgeruimde geest, die door plichtsvervulling wordt verkregen 1). Zuchten breekt de halve, ja de geheele kracht des menschen 2). Scherts en lichtzinnigheid banen den weg tot zonde 3). Wie zich geen schuld bewust is, vreest niet. Vrees trekt leed. De mensch houde steeds in het oog, dat: Alles, wat God doet, ten goede is 4). Het is echter een schandelijke troost, tot den treurende te zeggen: Wat kan men er tegen doen?! 5) Doe uw plicht, en wil niet alles doorgronden; in Gods geheim kunt gij niet doordringen 6). Ziet gij, dat leed u overkomt, onderzoek uw handelingen. Vindt gij bij zulk een onderzoek niets tot uw nadeel, put dan nog eens nauwkeurig de kennis uwer taak uit de goddelijke plichtenleer. Vindt gij ook dán geen schuld, dan moogt gij uw onheil als leed beschouwen, dat de vaderlijke, opvoedende liefde Gods over den mensch beschikt, om hem door beproeving en loutering tot steeds grootere volmaaktheid te voeren 7) De mensch doe steeds het zijne, en verlate zich niet op een wonder 8). Hij geve nooit de hoop verloren, en al gevoelt hij reeds het scherpe zwaard aan zijn hals, hij houde niet op tot God te bidden. 9)

De zwaarste zonde, welke de leer des Talmoeds kent, bestempelt zij als „ontwijding van den goddelijken naam." Zij bedoelt daarmede een handelwijze, waardoor men niet alleen zelf het plichtgebod uit het oog verliest, maar aanleiding geeft, dat ook door anderen de boven alles hooge en heilige, door nauwgezette vervulling Zijner geboden te bewijzen vereering Gods geminacht wordt, en „de naam Gods bij hen zijn kracht verliest." Volgens de Talmoedische leer moet ieder mensch niet alleen zelf de goddelijke wet naar geweten vervullen, hij is ook verplicht zijn evenmensch daartoe aan te sporen; hij moet op alle mogelijke wijzen en waar hij kan, door woord en voorbeeld, zijn medemenschen van zonde afhou-

---

1) Berachoth 31a. 2) Ibid, 58b. 3) Aboth 3, 17.
4) Berachoth 60 a. b. 5) B. Kama 38a. 6) Berachoth 10a.
7) Berachoth 5a. 8) Kidoeschin 39b. 9) Berachoth 10a.

den; hij draagt zware verantwoordelijkheid, indien hij onrecht had kunnen verhoeden, en het uit onverschilligheid niet deed; de zwaarste echter, wanneer hij door zijn voorbeeld er toe bijgedragen heeft, dat zijn medemenschen de God vetschuldigde getrouwe plichtsvervulling „achter den rug werpen." 1) „Wanneer", zoo luidt de Talmoedische leer, gezegd is: „Gij zult den Heer uw God beminnen", dan ligt daarin de eisch opgesloten, dat GIJ voor den naam Gods in den kring uwer medemenschen liefde moet verwerven.

Wanneer iemand de schriftelijke en mondelinge wet bestudeert, zich vormt in den omgang met wijzen en daarbij welvoegelijk in zijn spreken, onberispelijk in zijn doen en laten, rechtschapen in handel en wandel is, wat zeggen dan de menschen van hem? Heil hem, die de wet bestudeert, heil zijn vader, dle ze hem onderwees, heil den leeraar, die hem de wet onderwees! Wee dengene die de wet niet leert, ziet gij dan niet hoe schoon de wegen zijn van hem, die de wet geleerd heeit, hoe gerecht zijn handelingen zijn? Van hem zegt Jesaja 49, 3: „Mijn dienaar, zijt gij, Israël, op wien ik roem draag." Bestudeert iemand echter de schriftelijke en mondelinge leer, en zijn spreken met de menschen is niet welvoegelijk, zijn doen en laten in het verkeer niet schoon, zijn handel en wandel niet rechtschapen: wat zeggen dau de lieden van hem? Wee hem, die de wet geleerd heeft; wee den vader, die ze hem onderwees; wee den leeraar, die hem de wet onderwees! Heil den mensch, die de wet niet geleerd heeft; deze mensch, die de wet geleerd heeft, hoe leelijk zijn zijn handelingen, hoe verkeerd zijn wegen! Van hem zegt de Schrift (Ez. 36, 20): Men zegt van hen: Gods volk zijn zij, en Zijn bodem hebben zij verlaten 2).

Het begrip dezer zonde is echter relatief. Hoe hooger iemand in de achting zijner medemenschen staat, hoe meer zijn handelingen anderen tot voorbeeld moeten strekken: des te gestrenger zijn de eischen betreffende de zedelijke reinheid

---

1) Sabbáth 55a.
2) Joma 86a volgens 'En Jacob.

van zijn levenswandel, des te lichter kan hij tot zonde vervallen, des te meer moet hij allen schijn van onrecht mijden, des te minder mag hij zich zelfs datgene veroorloven, wat anderen vrijstaat. Zoo wordt aan het Joodsche volk, dat uitverkoren werd om de leere Gods en 's menschen plichten jegens God door de wereld te „dragen", een hoogere eisch gesteld dan aan de overige menschen; aan de priesters een hoogere eisch, dan aan het volk; aan de leeraren, aan ieder bij wien men vertrouwdheid met de leer, — dus ook kennis van wat volgens den Goddelijken wil recht en onrecht is, — veronderstelt, een hoogere eisch dan aan de overige leden des volks 1). Het is immers bij zoodanige beoordeeling een vast formulier: „een geacht en aanzienlijk man is (iets) anders." 2)

In het bijzonder wordt het Joodsche volk herhaaldelijk aan deze zijn bijzondere verplichting in het verkeer met niet-Joden herinnerd, en vermaand: ten opzichte van niet-Joden uit nog hooger beweegreden de strikste rechtvaardigheid in acht te nemen. Onrecht jegens een geloofsgenoot is eenvoudig overtreding van een verbod: tegenover den niet-Jood tevens de hoogste zonde der „ontwijding van den Goddelijken naam" wiens heiliging immers Israëls bestemming en het doel zijner verstrooiing onder de volken is 3).

Het Gezin.

Zoo er iets bestaat, waaromtrent een beklagenswaardig vooroordeel verbreid is, dan is het de toestand der vrouwen in de Joodsche oudheid. Het vernederend oordeel, dat men zich over de positie der vrouw onder de Oostersche volken had gevormd, paste men zonder méér op de vrouwen der Joodsche oudheid toe; zonder te bedenken, hoe de Joodsche levensbeschouwing en de Joodsche zeden zich onder een geheel anderen invloed ontwikkeld hadden; onder den invloed eener leer, eener

1) Joma 66a. 2) B. Metsia 83a, Sabbáth 51a, 142b, Moed Katan IIb en elders. 3) Semag, Deel 1, 2, 152. Deel 2, 74.

wet, waarvan de overige volken niet het flauwste begrip hadden. Het is een feit, dat er in de menschelijke samenleving geen geschrift bestaat, dat de waarde der vrouwen en de beteekenis harer werkzaamheid in hoogeren graad recht laat wedervaren; waarin de wakkere huisvrouw hooger gewaardeerd en geprezen, en haar van de zijde des mans een meer teedere, eervolle, beminnenswaardige behandeling verzekerd wordt, dan in de geschriften der Talmoedische oudheid. Ook hiervan deelen wij eenige stellingen mede.

God heeft het vrouwelijk geslacht met grootere begaafdheid van geest bedacht; daarom bereikt het de rijpheid des geestes vroeger dan het mannelijke 1). Bij nationale rampen, zooals b.v. gedurende de Egyptische slavernij, waren het de vrouwen, die haar moed en bezonnenheid niet verloren, die troostend en opbeurend den mannen ter zijde stonden, en door haar verdiensten eindelijk de verlossing veroorzaakten 2). Evenzoo bij de grootste nationale zonden, het gouden kalf en de verspieders (2 *B. M.* 32; 4 *B. M.* 13) waren het de vrouwen, die zich door de afdwaling der mannen niet lieten medesleepen; die, zooals de uitdrukking luidt, staande hielden, wat de mannen nedervelden 3). Het loon, den vrouwen door God verzekerd, is derhalve nog grooter dan dat der mannen, en dat wèl om haar opvoedenden invloed op de geestelijk-zedelijke vorming der kinderen en voortdurende beschaving der mannen 4). Het huis — dat is de vrouw 5). Rijk is hij, die een wakkere vrouw bezit 6). Wie geen vrouw heeft, dien ontbreekt alles 7); hij heeft geen vreugde, geen zegen, niets goeds; geen wetenschap, geen welbehagen, geen vrede 8). Wie geen vrouw heeft, is geen g e h e e l mensch 9). Hem, wiens vrouw steft, wordt de wereld verduisterd; zijn schreden worden korter, (hem ontbreekt de vriendin uit wier goedkeuring hij vertrouwen in zijn ondernemingen putte) 10), zijn plannen krachteloos, (hem ontbreekt de raadgeefster, die

1) Nida 46b. 2) Sota 11b. 3) Rabboth en 4 B. M, 27, 1.
4) Berachoth 17a. 5) Joma 2a. 6) Sabbáth 25b. 7) Nedarim 41a.
8) Jebamoth 62b. 9) Ibid. 63a. 10) Sanhedrin 22a.

hem met haar inzichten ondersteunde). Geen sterfgeval is den man smartelijker dan dat zijner vrouw, en omgekeerd 1).

In overeenstemming met deze opvattingswijze is dan ook de behandeling en positie, welke de Talmoed voor de vrouw eischt. Wie zijn vrouw gelijk zich zelf bemint, haar meer eert dan zich zelven; zijn zonen en dochters voor het ware en goede opvoedt, en hen jong uithuwelijkt, van hem zegt de Schrift (*Hiob* 5, 24): Gij weet, dat in uw tent vrede is 2). Een ieder moet de eer zijner vrouw ontzien, want door haar alléén woont zegen in het huis. Eert uw vrouwen, dan zult gij tot welstand geraken. Is uw vrouw klein, buig u tot haar neder, en hoor wat zij u zegt. Wees nooit norsch tegen uw vrouw, en moet gij tégen haar optreden, reik dan steeds de rechterhand, terwijl de linker afwijst. Hoed u wel uw vrouw te krenken; haar tranen zijn licht gewekt, en haar krenking nabij 3).

Nooit mag de man een gevreesd tiran in zijn huis zijn; wie zich al te gevreesd maakt, geeft licht aanleiding tot groote zonden. Wat gij uw huisgenooten te zeggen hebt, zeg hun dat kalm 4). Gelijk de Talmoed echter den man tegenover de vrouw verplichtingen oplegt, stelt zij die ook der vrouw tegenover den man 5). Liefde, eensgezindheid tusschen broeders en zusters, vrede en vriendschap moeten, volgens het door den Talmoed bij de huwelijksinzegening vastgesteld formulier, tusschen man en vrouw in het huwelijk heerschen 6). Zijn man en vrouw voor elkander, wat en zooals zij zijn moeten, dan woont de Godheid bij hen 7). Het Talmoedische huwelijksrecht getuigt van de diepste wijsheid, het helderste inzicht in de menschelijke natuur in het algemeen, in de eigenaardigheden der geslachten, de veelvuldige verhoudingen van het echtelijk- en familieleven, even als van nauwgezette overweging van alle, het familieleven bevorderlijke of hinderlijke factoren; en zulks blijkt duidelijk uit de rabbijnsche, d. i. door de rabbijnen ontworpen rechtstellingen. Het huwelijks-

1) t.z.p. 6. 2) Jebamoth 62b. 3) B, Metsia 59a, Sanhedrin 107b.
4) Gittin 6b, 7a. 5) Kidoeschin 31 a. 6) Ketoeboth 8a.
8) Sota 17a.

recht getuigt eveneens van de teederste oplettendheid voor vrouwen en dochters. Hier als voorbeelden slechts twee bepalingen. De eerste luidt: De vrouw stijgt wel, maar daalt niet met den man 1); d. w. z. waar over de rechtmatige eischen der vrouw, betreffende haar levensgewoonten en verrichtingen beslist moet worden — daar is, (bijaldien daarvan vooraf geen afstand is gedaan) wanneer de levenswijze in haar vaderlijk huis en familiekring voornamer was, deze; wanneer echter de levenswijze des mans voornamer was, deze laatste beslissend.

De tweede bepaling luidt: Wanneer het vermogen door den vader nagelaten, niet toereikend is om zonen EN dochters te verzorgen, dan moeten de dochters onderhouden, voor de zonen daarentegen de algemeene liefdadigheid ingeroepen worden 2). In het algemeen, gaat bij alle aanvragen om ondersteuning, b.v. uit weldadigheidsfondsen, het vrouwelijk geslacht vóór het mannelijke. Als stelregel geldt, dat het vrouwelijk geslacht, bij voorkeur, voor beschaming en vernedering behoed moet worden 3), en de huwelijks-uitzet van onbemiddelde meisjes behoort tot de meest geroemde doeleinden der Joodsche weldadigheid 4).

Het gebod: *Eer vader en moeder* vindt in den Talmoed een zeer uitgebreide en nauwkeurige verklaring, en is van *vér*strekkenden inhoud. Ook hiervan geven wij slechts enkele stellingen. Niet op den plicht der dankbaarheid is dit gebod gegrond, alsòf de verplichting der kinderen afhankelijk ware van de mate der hun door de ouders bewezen diensten, en geheel zoude kunnen ophouden, bijaldien de ouders door onvermogendheid, weinig of niets voor hun kinderen konden doen; of wel, indien den kinderen het geluk ten deel viel, de weldoeners hunner ouders te worden. Niet de plicht der dankbaarheid, Gods gebod is de bodem der eere aan ouders verschuldigd; van God, die voor ouders een bijna even grooten eerbied als voor Zich zelven eischt, en in de eerbiediging der

---

1) Ketoeboth 61a. e. z. v.

2) Ibid. 108b. 3) Ketoeboth 67a, b. 4) Jore Dea 249, 15.

ouders Zijn vereering ziet 1). De onverbrekelijkste gehoorzaamheid vordert deze plicht, die slechts haar grenzen vindt in de Gode verschuldigde gehoorzaamheid, bijaldien ouders van kinderen mochten verlangen wat tégen Gods gebod is 2). En het eerbiedigste gedrag, dat nooit tegenspreekt, ongevraagd zelfs niet bevestigt, vooral niet medespreekt, wanneer ouders spreken; dat zich nooit een oneerbiedig woord jegens of over ouders veroorlooft, dat zich weet te beheerschen, al voegen de ouders het kind het grootste onrecht, de grootste schade, de grootste, onverdiende, openlijke beschaming toe, enz. Bij een gedachtenwisseling in het leerhuis over dezen plicht, gaf een der Talmoedwijzen als voorbeeld, dat hij zijner oude moeder, wanneer zij te bed ging of opstond, met zijn rug steeds als voetbank diende. „Heeft zij, vroegen zijn collega's, wel eens uw volle beurs voor uw oogen in het water geworpen, en hebt gij toen eerbiedig gezwegen?" 3) — En deze, den ouders verschuldigde plicht van gehoorzaamheid, eerbied en ontzag bepaalt zich niet tot den tijd der kindsheid, der jeugd; zelfs voor den man, den grijsaard blijft deze plicht in volle kracht, en wordt ook door den dood niet opgeheven 4).

Daarentegen worden de ouders er aan herinnerd, den kinderen de vervulling dezer verplichting niet moeilijk te maken, en vooral volwassen kinderen niet tot zonde te prikkelen 5). Aan oudere broeders, stief- en behuwdouders wordt in verband met den eerbied aan ouders verschuldigd, evenzeer een eerbiedig gedrag voorgeschreven 6).

Op den vader rust de verplichting zijn kinderen in staat te stellen, door opvoeding en onderwijs, de kennis, bekwaamheid en vaardigheid te verwerven, die zij voor het godsdienstig en burgerlijk leven behoeven, en hun zooveel mogelijk te helpen een zelfstandig huishouden in te richten 7). Ernstig wordt den ouders voorgehouden, geen onderscheid tusschen hun kinderen te maken, noch één hunner de voorkeur boven de andere te schenken, en op de noodlottige gevolgen gewezen,

1) Kidoeschin 30b. 2) B. Metsia 32a.
3) Kidoeschin 31b, 4) t. z. p. 5) Moéd Katan 17a.
6) Ketoeboth 103a. 7) Kidoeschin 29, 30, Jebamoth 62b, Ketoeboth 50a

welke het geringe versiersel van Joseph's gewaad na zich sleepten 1). Nooit mogen ouders barsch met de kinderen omgaan. Ook tegenover het kind moet steeds de rechterhand toegeven, waar de linkerhand genoodzaakt is aftewijzen. 2)

De Gemeente.

Het individu, de enkele mensch, is zwak eu sterfelijk; onsterfelijk alléén en sterk is, volgens den uitdruk des Talmoeds, reeds op aarde, het gemeentewezen, de gemeenschap 3). Daarom zijn de verzorging en vertegenwoordiging der hoogste geestelijke en zedelijke belangen niet aan één enkelen, maar aan de geheele gemeente toevertrouwd. Ieder is dus verplicht zich bij de gemeente zijner woonplaats aan te sluiten, en haar taak en verplichtingen naar zijn beste krachten met zijn vermogen en werkzaam aandeel te helpen bevestigen, onderhouden en bevorderen 4). In het bijzonder behoort de vestiging en instandhouding van alle voor de religie, het onderwijs en de weldadigheid noodige instellingen tot de eerste verplichting van elk Joodsch gemeentewezen 5) en niet minder een beleidvolle, onbaatzuchtige, nauwgezette, krachtige deelneming in alle aangelegenheden der gemeente. Allen, die zich met de gemeentezaken bezig houden, moeten dat met de reinste, zuiverste bedoeling doen ter vervulling van den Goddelijken wil; dan staat de verdienste der voorvaderen hen bij, en houdt hun eigen rechtvaardig werk eeuwig stand 6).

Dezelfde geest nu, die de Joden tot een religieuze gemeente vormt, welke de taak en het doel van „תורה (*Leer*), עבודה (*Godsdienst*) en גמילות חסדים (*Weldadigheid*)" 7) met veréénde krachten tracht te verwezenlijken, heeft in groote gemeenten, binnen het algemeen verband, tot

---

1) Sabbáth 10b. 2) Sanhedrin 107b.
3) Temoera 15, Jalkoet Amos 9, Sebachim 88b en elders.
4) Aboth 2, 5. B. Bathra 7-11. 5) Tosiphta ald. B. Bathra 21a, T. z. p. 8b. 6) Aboth 2, 2. 7) Aboth 1.

kleinere, vrije vereenigingen „*Chebroth*" geleid, welke die groote gemeenten in de vervulling harer godsdienstige en menschlievende taak vertegenwoordigen, of aanvullend terzijde staan. Dit streven tot vereeniging ten behoeve van religieuze en humane doeleinden is in het Talmoedisch Jodendom „*eeuwenoud*", en heeft steeds de meest offervaardige deelneming gevonden 1). Zoo waren en zijn er nog *Talmoed-Thora*-vereenigingen tot het geven van godsdienst-onderwijs aan de kinderen der onbemiddelden, of tot gemeenschappelijke beoefening der Thora-studie; *Tsedaka-* en *Gemilloeth-Chasadiem*-vereenigingen voor velerlei oogmerken van weldadigheid: als ziekenverpleging, het begraven van lijken, enz. In de aanzienlijke gemeenten hadden de onderscheidene klassen van arbeiders en industrieelen dikwijls haar bijzondere vereenigingen tot gemeenschappelijke beoefening der Godsdienstleer en onderlinge ondersteuning; vereenigingen, die na volbracht dagwerk, in plaats van herbergbezoek, gelegenheid aanboden tot godsdienstoefening en zedelijk en godsdienstig onderricht. Ja, al die vereenigingen, welke met opofferende toewijding louter religieuze en humane doeleinden beoogden, hebben de Joodsche kringen, onder de treurigste tijdsomstandigheden, voor de ontaarding van het proletariaat behoed, en zelfs tot in de onderste maatschappelijke lagen den zin voor geestelijke en zedelijke belangen levendig gehouden.

Wij gelooven ons bij de hier gegeven uittreksels, die licht vertienvoudigd konden worden, te mogen bepalen; wij achten ze voor ieder onbevangen, oplettend lezer voldoende, om zich een onpartijdig oordeel te vormen over den geest en de strekking der Talmoedische leeringen. Wij meenen niet te dwalen, indien wij aannemen, dat elke Staat zich gelukkig mocht achten, zoo zijn leden in hun privaat-, familie- en maatschappelijk leven, alsook in hun verhouding tot vorst en overheid

1) Moed Katan 27b. Soeka 51b. Berachoth 68b. Chagiga 9b.

zich lieten doordringen en leiden door den geest dezer stelregels door de Talmoedleer vertolkt. Wij gelooven dat de belijdenis dier leer en harer beginselen waarlijk geen te versmaden gifte is door de zonen des Jodendoms medegebracht in iedere burgerlijke gemeente, die hem haar poorten tot het maatschappelijke leven opent. Het algemeen belang, de publieke welvaart kan er niet anders dan bij winnen, wanneer de Joodsche burgers voortgaan hun godsdienstige overtuiging, hun privaat en burgerlijk leven door den geest der Talmoedische overleveringen te laten beheerschen en bepalen. En het is waarlijk geen teeken van vooruitgang, wanneer in zoovele Joodsche kringen tegenwoordig de banden der verknochtheid aan het Talmoedisch overgeleverde Jodendom verslapt schijnen, en de bekendheid met den Talmoed en zijn leeringen uit het geestesleven der ouden niet meer de plaats inneemt, die haar in het plan van het onderwijs en de opvoeding der jeugd toekomt.

Voorzeker, het Joodsche volk heeft, wat *al* zijn leden betreft, nog niet het ideaal van zedelijke plichtsvervulling bereikt, evenmin als dat van eenige andere belijdenis kan gezegd worden. Voorzeker, er zijn ook gewetenlooze, niet-rechtschapen Joden. Maar die gewetenloosheid, die onrechtschapenheid zijn geen gevolg van de Talmoedisch-Joodsche geloofsbelijdenis; zij staan ermede veelmeer in lijnrechte tegenspraak; en wie uit de gewetenloosheid en onrechtvaardigheid van enkele Joden tot het karakter der Joodsche belijdenis zou willen besluiten, zou evenzeer mistasten als hij, die zich zou vermeten de gruwelijke vergrijpen van lieden in het Christendom geboren, tegen leven, zedelijkheid en eigendom, waarvan bijna iedere bladzijde der jongste geschiedenis, tot afgrijzen van alle tijdgenooten getuigt, op rekening der Christelijke geloofsleer te stellen.

Erkende Christelijke geleerden 1) die tot de weinigen be-

[1]. Ziehier een alphabetische lijst van [o. a. Nederlandsche, Duitsche, Fransche, Engelsche, Italiaansche] Christen geleerden, die sedert de 2e helft der 16e eeuw tot op onzen tijd, in hun werken den Talmoed tegen zijn aanvallers hebben verdedigd.

Sixt. ab Amana, — Jac. Basnage, — Kardinaal César Baronius, — Rob.

hoorden, welke den inhoud des Talmoeds inderdaad verstonden, zijn dan ook, zoowel in vroegeren als in onzen tijd vóór den Talmoed tegen zijn lasteraars in de bres gesprongen. Zij hebben bewezen, hoe de vermeende aanklachten, hetzij opzettelijke verminking waren, hetzij op schromelijke onkunde berustten; een onkunde, welke het onuitwischbaar verwijt aankleeft, van

---

Bellarminus, — Joh. Buxtorf, — John Cameron, — Jac. en Ludw. Capellus, — Joh. Coccejus, — Herm. Coringius, — Pet. Cunaeus, — Louis de Dieu, — Joh. Drusius, Constant. l'Empereur, Laur. Fabricius, — Paul. Fagius, - Karl Fischer, - Pet. Galatinus, — Chr. Gerson, — Jac. Gretserus, - Hugo Grotius [de Groot], - Theod. Hackspahn, — Joh. Hoornbeeck[ius], — Joh. Heinr. Hottinger, — Joh. Leusden[ius], — John Lightfoot, — Hendr. Ludent. — Raym. Martini, — Joh. Morinos, — Henr. Muhlius, — Joh. Mullerus, — Seb Münster, — Jul. Conr. Otto, — Dion. Petavius, — Samuel Petit, — Aug. Pfeifer, — Adr. Relandus, — Theoph. Reynandius, — Jos. Scaliger, — Wilh. Schickardt, — Joh. Schnell, — Joh. Selden, Guilj. Surenhusius, — Giov. Maria Vincentius, Gilb. Voetius, — Jos. Voisin, — Guilj. Henr. Vorst, — Joh. Chr. Wagenseil, — Guilj. Wotton.

Tegen Rohlings *„Talmudjude"* verschenen de volgende weerleggingen:

Dr. Kroner, Entstelltes, Unwahres und Erfundenes in dem „Talmudjuden", Prof. Dr. Rohling's, — Dr. Phil. Bloch. Prof. Rohling's Falschmünzerei auf talmudischem Gebiete, — I. J. Fraenkel, Erwiderung auf Rohlings Talmudjude, — I. Nobel, Kritisches Richtschwert für Rohling's Talmudjude, — Dr. A. Berliner, Gutachten Ganganelli's [Clemens XIV] in Angelegenheit der Blutbeschuldigung der Juden, — Dr. D. Hoffman, Der Schulchan-Aruch und die Rabbiner über das Verhältniss der Juden zu Andersgläubigen, — Dr. I. J. Bloch, Des K. K. Prof. Rohling's neueste Fälschungen, Prof. Dr. August Rohling vor dem Gerichtshof deutscher Gelehrten, Das Angebot des Meineids, — Chr. Dr. Alois Müller, Brauchen die Juden Christenblut? — Dr. I. Kopp, Zur Judenfrage nach den Akten des Prozesses Rohling-Bloch, — Prof. Dr. Merx, Wissenschaftliches Gutachten über den wahren Sinn der Stellen aus dem Sohar und aus Vital's Likkutim, auf die Prof. Rohling seine Blutbeschuldigung gründen will, — Prof. Dr. Franz Delitzsch, Rohling's Talmudjude beleuchtet, Was D. Aug. Rohling beschworen hat und beschwören will, Schachmatt den Blutlügnern Rohling und Justus.

Voorts werden tegen Rohling's werk schriftelijke verklaringen in voor den Talmoed gunstigen zin afgegeven door de volgende faculteiten en Christen geleerden:

De theologische faculteiten van Amsterdam, Leiden, Utrecht, Kopenhagen, — den R. Kath. Bisschop Kopp in Fulda, — Oud-Katholieken Bisschop Reinkens, — Prof. Dr. A. Dillman, Berlin, — Prof. Dr Ebers, Leipzig, — Prof. Dr. Fleischer, Leipzig, — Prof. Dr. Kalkar, Kopenhagen, — Prof. Dr. Paul de Lagarde, Göttingen, — Prof. Dr. Friedr. Müller, Wien, — Prof. Dr. Riehm, Halle, — Prof. Dr. Sommer, Königsberg, — Prof. Dr. Stade, Giessen, — Prof. Dr. Strack, Berlin, — Prof. Dr. Merx, Heidelberg, — Prof. Dr. Siegfried, Jena, — Prof. Dr. Baumgarten, Strassburg, — Prof. Dr. Köhler, Erlangen, — Prof. Dr. Frans Delitzsch, Leipzig, — Prof. Dr. A. Wünsche, Dresden.

[Noot van den Vertaler.]

zonder voldoend onderzoek den staf te breken over een werk welks veroordeeling tegelijkertijd den staf doet breken over het leven en de welvaart van honderdduizenden tijdgenooten. In den vroegeren tijd schittert voornamelijk REUCHLIN, 1) die in den aanvang der 16e eeuw door zijn overtuigende bewijzen den Talmoed voor den ondergang behoedde, waarmede hem, zooals Melanchton zeide, de machinatiën van den afvalligen Pfefferkorn, die slechts op het losgeld der Joden speculeerde, bedreigd hadden.

Uit den laatsten tijd noemen wij Professor FRANZ DELITZSCH, die de volslagen nietigheid der aanklachten van den Talmoedvijand ROHLING 2) bewees, alsook een door den

---

1) Gesteund door Desiderius Erasmus van Rotterdam en andere groote mannen zijns tijds. [Noot van den Vertaler.]

2) Ziehier het oordeel van een niet-Jood, Prof. Herman L. Strack, in zijne „Einleitung in den Talmud, Leipzig 1887, bl. 62. „ August Rohling (Roomsch-„Katholiek). De Talmoed-Jood, 6e Druk, Münster, 1877, Plagiaat (letterdieverij) „uit het boek van Eisenmenger, door een op dit gebied even onwetend als „hatelijk man. Ten opzichte der oordeelvellingen over den Talmoed, resp. „het Jodendom, door proselieten (bekeerden) moet men zeer voorzichtig zijn, „omdat die dikwijls veroorzaakt worden door haat, of door den wensch de vol-„ledige scheiding uit den vroegeren godsdienst te bewijzen, en vaak ook van „grove onkunde getuigen." [Noot v. d. vertaler].

Dr. Kopp — een andere niet-Jood, advokaat, Lid van den Oostenrijkschen Landdag en Rijksdag — schrijft in zijn werk over het proces Rohling—Bloch blz. 189) dat hij van een aantal professoren (Christenen) de scherpste beoordeeling van Rohling vernomen heeft. Hij schrijft verder: „Ik had dit aantal nog grooter kunnen doen zijn. Er bestaat namelijk geen geleerde, die anders over Rohling denkt, en als men hem vraagt, een ander oordeel over hem uitspreekt. Alleen in uitdrukking, in woordenkeus zal verscheidenheid bestaan. Wanneer iemand sedert jaren zooveel stof doet opstuiven als de heer Rohling, wanneer hij zich bekend maakt door zoogenaamd wetenschappelijke geschriften, — die van begin tot einde niets dan opruiende pamfletten zijn, zoodat alle beschaafde lezers, hoe zij ook denken, zich met walging afwenden van zulke vuile werkjes, die elke wetenschappelijke methode verloochenen; wanneer hij eindelijk op schandelijke manier zich bij de gerechtshoven komt aanbieden, om in ernstige processen met ambtseed bezworene adviezen te geven — dan is het geen wonder, dat wezenlijke geleerden, van de waardigheid der wetenschap doordrongen, tegen zulk een mensch in woorden zich doen hooren, die aan hunne zedelijke verontwaardiging krachtige uitdrukking verleenen. [T. TAL].

sedert vele jaren als Censor, Revisor en Translator in Hebraecis werkzamen Carl Fischer te Praag nagelaten „*Gutmeinung über den Talmud*" waarin de schrijver zijn gunstig oordeel betreffende de reine leer, het groote nut en gewicht des Talmoeds met bevestigende uittreksels uit de geschriften eener lange reeks van erkende Christelijke geleerden bewijst. Als bijzonder opmerkenswaardig stippen wij uit zijn inlichtingen slechts aan, dat de Talmoedische geschriften in de Katholieke kerk eens in zulk hoog aanzien stonden, dat Paus Clemens V beval ze den Christenen voor te lezen.

Misschien gelukt het ook ons met deze uittreksels uit de Talmoedische geschriften tot de vernietiging der nog steeds heerschende vooroordeelen tegen den Talmoed en de op den bodem zijner overleveringen staande Joden een bijdrage te leveren, en den weg tot een rechtvaardiger waardeering des Talmoeds en zijner belijders te banen.

GESCHIEDKUNDIG OVERZICHT

en Verklarende Inhoudsopgave

DER TALMOEDISCHE BOEKEN.

Ter aanvulling van hetgeen Rabbiner Hirsch omtrent de wording en het wezen van Mischná en Gemará zegt, moge het volgende korte overzicht met verklarende inhoudsopgave der Talmoedische boeken hier een plaats vinden.

De mondelinge wet of traditie werd sedert Mozes van geslacht tot geslacht overgeleverd. Toen echter na de verwoesting des tweeden Tempels, eenerzijds door het toenemen van Israëls lijden en geleerden-vervolging, anderzijds door de uiteenloopende casuïstiek der leerscholen, de vaste vorm der traditie en haar autoritatieve zekerheid begon te ontbreken, — toen besloot de Patriarch R. Jehuda de Vorst 1), ook de Heilige 2) of eenvoudig „de Leeraar" 3) genaamd, dien vasten autoritatieven vorm te hernieuwen. Dit geschiedde omstreeks het jaar 180 onzer jaartelling, ongeveer 110 jaren na de verwoesting des Tempels. Voortbouwende op den grondslag door Rabbi Akiba — een halve eeuw vroeger, in diens regelmatig gegroepeerde sententiën-verzameling voorbereid, ontwierp hij een zoodanige verzameling op nieuw. Het geheele gebied van de uitspraken der mondelinge leer werd door hem tot een systematischen codex samengesteld. Dit werk heet *Misjná* 4). Het bevat de volgende ZES Afdeelingen of *Sedariem* 5), welke

1) רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא 2) הַקָּדוֹשׁ 3) רַבִּי
4) מִשְׁנָה 5) סְדָרִים

ieder wederom in de daarbij opgegeven onderafdeelingen, *Massechtóth* 1) of Tractaten verdeeld zijn. Ieder Tractaat 2) wordt wederom verdeeld in Kapittels 3) en deze in Paragrafen 4).

EERSTE AFDEELING of *Séder Zera'ím.* 5)

Deze afdeeling bevat de voorschriften betreffende de lof- en dankzeggingen en den landbouw en is verdeeld in 11 Tractaten.

I *Berachóth* 6) (Lofspreuken), 9 kapittels. — Over de Gebeden.

II *Péa* 7) (Hoek), 8 kapittels. — Over Armenrechten.

III *Demái* 8) (Twijfelachtig), 7 kapittels. — Over twijfelachtige gevallen betreffende de tienden-heffing.

IV *Theroemóth* 9) (Heffingen), 11 kapittels. — Over de Groote of Priester-tienden.

V *Sjebi'íth* 10) (Zevende), 10 kapittels. — Over het zevende of Vrijlatingsjaar.

VI *Kiláïm* 11) (Gemengd), 9 kapittels. — Over de ongeoorloofde vermenging van vruchten, dieren, kleedingstoffen.

VII *Ma'seróth* 12) (Tienden), 5 kapittels — Over de z. g. Eerste of Levieten-tienden.

VIII *Ma'sér Sjení* 13) (Tweede Tiende), 5 kapittels. -- Over de Tiende of hare geldswaarde, die gedurende de Feesten in Jeruzalem verteerd werd.

IX *Challá* 14) (Afzondering), 4 kapittels. — Over het afzonderen van het deeg ten behoeve der priesters.

---

1) מַסֶּכְתּוֹת 2) מַסֶּכְתָּא of מַסֶּכֶת 3) פְּרָקִים
4) מִשְׁנִיּוֹת 5) זְרָעִים 6) בְּרָכוֹת 7) פֵּאָה
8) דְּמַאי 9) תְּרוּמוֹת 10) שְׁבִיעִית 11) כִּלְאַיִם
12) מַעַשְׂרוֹת 13) מַעֲשֵׂר שֵׁנִי 14) חַלָּה

X *'Orlá* 1) (Voorhuid), 3 kapittels. — Over het verbod van boomvruchten gedurende de drie eerste jaren des booms. (Zie Leviticus 19, 23.)

XI *Bikkoerím* 2) (Eerstelingen), 3 kapittels. — Over het Eerstelingen-offer der vruchten.

TWEEDE AFDEELING of *Seder Mo'éd* 3).

Deze afdeeling handelt over den Sabbat, de Feest- en Vastendagen, en is verdeeld in 12 Tractaten.

I *Sjabbáth* 4) met 24 kapittels. — Over de voorschriften betreffende de Sabbatviering.

II *'Eroebín* 5) (Vermengingen), 10 kapittels. — Over de afstanden en het vervoer op Sabbat, en de bereiding van spijzen voor den Sabbat op de Feestdagen.

III *Pesachím* 6) (Paaschoffer), 10 kapittels. — Over de wetten betreffende het Paaschfeest.

IV *Sjekalím* 7) (Sikkelen), 8 kapittels. — Over de Sikkelenheffing enz.

V *Jomá* 8) (de Dag), 8 kapittels. — Over den Grooten Verzoendag.

VI *Soekká* 9) (de Hut), 5 kapittels. — Over de voorschriften betreffende de Loothut.

VII *Bétsá* 10) (Ei), 5 kapittels). — Over de voorschriften betreffende de Feesten in het algemeen.

VIII *Rosj-Hasjaná* 11) (Nieuw Jaar), 4 kapittels. — Over de Nieuwjaarsfeesten.

IX *Ta'aníth* 12) (Vasten), 4 kapittels. — Over de Vastendagen.

X *Chagigá* 13) (Feestviering), 3 kapittels. — Over den opgang naar den Tempel driemaal 's jaars (Paasch-, Weken- en Loofhuttenfeest.

---

1) עָרְלָה 2) בִּכּוּרִים 3) סֵדֶר מוֹעֵד 4) שַׁבָּת
5) עֵירוּבִין 6) פְּסָחִים 7) שְׁקָלִים 8) יוֹמָא
9) סוּכָּה 10) בֵּיצָה 11) רֹאשׁ הַשָּׁנָה 12) תַּעֲנִית 13) חֲגִיגָה

XI *Megillá* 1) (Rol), 4 kapittels. — Over de voorschriften betreffende het lezen van de Rol van Esther en de viering van het Poerimfeest.

XII *Mo'éd Katán* 2) (Klein feest), 3 kapittels. — Over de middendagen van het Paasch- en Loofhuttenfeest.

DERDE AFDEELING of *Seder Naschím.* 3)

Zij behelst de voorschriften betreffende de vrouwen en het Huwelijk en bevat 7 Tractaten.

I *Jebamóth* 4) met 16 kapittels. — Over het Leviraatshuwelijk. Zie Deuteronomium 5-10.

II *Kethoebóth* 5), 13 kapittels. — Over de Huwelijks-contracten en acten.

III *Kiddoeschín* 6) 4 kapittels. — Over de wettige en onwettige verlovingen en huwelijken

IV *Gittín* 7), 9 kapittels. — Over den Scheidbrief of de Echtscheiding.

V *Nedarím* 8), 11 kapittels. — Over de Geloften van vrouwen en anderen.

VI *Nazier* 9), 9 kapittels. — Over de Onthoudingsgeloften van mannen, of het z.g. Nazireërschap.

VII *Sotá* 10), 9 kapittels. — Over de Echtbreuk.

VIERDE AFDEELING of *Seder Nezikín.* 11)

Deze afdeeling, welke over Schaden, Rechtspleging handelt en buitendien de Spreuken der Vaderen bevat, is verdeeld in 10 Tractaten.

I *Babá Kamá* 12) (Eerste Poort), met 10 kapittels. — Over veroorzaakte schaden en vergoeding.

II *Babá Metsi'á* 13) (Middelste Poort), 10 kapittels. — Over vondsten, bewaarde goederen, rente, huur, pacht enz.

---

1) מְגִלָּה 2) מוֹעֵד קָטָן 3) סֵדֶר נָשִׁים

4) יְבָמוֹת 5) כְּתוּבוֹת 6) קִדּוּשִׁין 7) גִּטִּין

8) נְדָרִים 9) נָזִיר 10) סוֹטָה 11) סֵדֶר נְזִיקִין

12) בָּבָא קַמָּא 13) בָּבָא מְצִיעָא

III *Babá Bathrá* 1) (Laatste Poort), 10 kapittels. — Over erfrecht, grondrecht en grondlasten, koop en verkoop.
IV *Sanhedrín* 2) (Gerechtshoven), 11 kapittels. — Over Rechtspraak en Procedure.
V *'Abodá Zará* 3) (Afgodendienst), 8 kapittels. — Over het wezen van en de voorbehoedmiddelen tegen heidendom en afgodendienst.
VI *Sjeboeóth* 4) (Eeden), 8 kapittels. — Over den eed.
VII *Makkóth* 5) (Slagen), 3 kapittels. — Over de Lijfstraf, valsche getuigen, enz.
VIII *'Edióth* 6) (Getuigenissen), 8 kapittels. — Verzameling van beslissingen van vroegere autoriteiten.
IX *Abóth* 7) (Vaderen), 6 kapittels. — Over de Spreuken der Vaderen zedeleer.
X *Horajóth* 8) (Leeringen), 3 kapittels. — Over beslissingen omtrent verkeerde uitspraken en hare gevolgen.

VIJFDE AFDEELING of *Séder Kadaschím.* 9)

Deze Afdeeling handelt over de offerwetten en het slachten, en is verdeeld in 11 Tractaten.

I *Zebachím* 10), met 13 kapittels. — Over de slachtoffers.
II *Menachóth* 11), 13 kapittels — Over de spijsoffers.
III *Bechóróth* 12) (Eerstgeborenen), 9 kapittels. — Over de eerstgeborenen van mensch en dier.
IV *Choelín* 13) (Ongewijd), 12 kapittels. — Over het slachten van dieren, geoorloofde en ongeoorl. spijzen enz.
V *'Arachím* 14) (schattingen), 9 kapittels. — Over de schattingen van personen en voorwerpen ter eere Gods.
VI *Themoeráh* 15) (Ruil), 7 kapittels — Over verruiling van offers en andere aan God gewijde zaken.

---

1) בָּבָא בַּתְרָא 2) סַנְהֶדְרִין 3) עֲבוֹדָה זָרָה
4) שְׁבוּעוֹת 5) מַכּוֹת 6) עֵדְיוֹת 7) אָבוֹת
8) הוֹרָיוֹת 9) סֵדֶר קָדָשִׁים 10) זְבָחִים 11) מְנָחוֹת
12) בְּכוֹרוֹת 13) חוּלִין 14) עֲרָכִין 15) תְּמוּרָה

VII *Me'ilá* 1) (Ontrouw), 6 kapittels. — Over ontvreemding van het gewijde.

VIII *Kerithóth* 2) (Uitroeiing), 6 kapittels. — Over de straf der uitroeiing.

IX *Thamíd* 3) (Gestadig Offer), 7 kapittels. — Over het gestadig ochtend- en avondoffer.

X *Kinním* 4) (Vogelnesten), 3 kapittels. — Over gevogelte-offers (duiven.)

XI *Middóth* 5) (Afmetingen), 5 kapittels. — Over de inrichting (afmetingen) des Tempels.

ZESDE AFDEELING of *Seder Thaharóth.* 6)

Deze afdeeling, aan de behandeling der Reinheids-wetten gewijd, wordt verdeeld in 12 Tractaten.

I *Kélim* 7) (Huisraad), met 30 kapittels. — Over de Reinheidswetten betreffende vaatwerk, kleederen, huisraad enz.

II *Ohalóth* 8) (Tenten), 18 kapittels. — Reinheidswetten betreffende de woning.

III *Nega'ím* 9) (Ziekten), 14 kapittels. — Over de ziekten, melaatschheid.

IV *Mikwaóth* 10) (Baden), 10 kapittels. — Over het bad.

V *Theboel Jom* 11) (Dagelijksch bad), 4 kapittels. — Over het reinigingsbad vóór of met zonsondergang. Zie Leviticus 15.

VI *Niddá* 12), 10 kapittels. — Over menstruatie, bevalling.

VII *Jodaïm* 13) (Handen), 4 kapittels. — Over onreinheid en wassching der handen.

VIII *Pará* 14) (Roode koe), 12 kapittels. — Over de ontzondiging met de asch der roode koe, enz. (Zie Num. 19)

---

1) מְעִילָה 2) כְּרִיתוּת 3) תָּמִיד 4) קִנִּים
5) מִדּוֹת 6) סֵדֶר טְהָרוֹת 7) כֵּלִים 8) אוֹהָלוֹת
9) נְגָעִים 10) מִקְוָאוֹת 11) טְבוּל יוֹם 12) נִדָּה
13) יָדַיִם 14) פָּרָה

IX *Teharóth* 1) (Reiniging), 10 kapittels. — Over allerlei verontreinigingen van verschillende graden.

X *Machsjirín* 2), 6 kapittels. - - Over de vloeistoffen, die spijzen voor verontreiniging vatbaar maken.

XI *Zabím* 3), 5 kapittels. — Over vloeiingen.

XII *'Oektsin* 4) (Stelen), 3 kapittels. — Over de verontreiniging van vruchtenstelen, schillen, pitten door vruchten en omgekeerd.

Buitendien zijn in enkele *Sedarim*, ten einde te vele of te kleine afdeelingen te voorkomen, nog eenige voorschriften opgenomen, die met den naam en inhoud der *Sedarim* in geen onmiddellijk verband staan.

De *Mischna* vormde in zeker opzicht leiddraad en thema der voordrachten en discussiën, waaruit de *Gemará* 5) of Talmoed ontstond. Daar de beteekenis des Talmoeds door Rabbiner Hirsch duidelijk is uiteengezet, bepalen wij ons hier tot de volgende opmerkingen omtrent dit reuzenwerk.

Er bestaan onder den naam *Gemara* twee verzamelingen. De éene stamt namelijk uit de leerscholen in Palestina en heet derhalve de Jeruzalemsche Talmoed 6); de andere werd door het hoofd der leerschool te Soerá aan den Euphraat in Babylonië, Rab Aschi 7) genaamd, begonnen (400 j. A. T.)

Nadat deze er ongeveer 60 jaar aan had gearbeid, zetten zijn scholieren en ambtsopvolgers, waaronder vooral zijn zoon Mar 8), gedurende 73 jaren het werk voort, waaraan iets meer dan 300 jaren na de voltooiing der *Misjna* door den laatsten Amora Rabina 9), de laatste hand gelegd werd. Dit werk heet de Babylonische Talmoed of *Gemara* 10).

De Jeruzalemsche Talmoed bevat de verklaring op de vier eerste afdeelingen der *Misjna* en een Tractaat der zesde af-

---

1) טְהָרוֹת 2) מַכְשִׁירִין 3) זָבִים 4) עוּקְצִין

5) גְמָרָא 6) תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי of גְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית

7) רַב אַשִׁי 8) מַר 9) רָבִינָא = רַב אֲבִינָא

10) תַּלְמוּד בַּבְלִי of גְמָרָא בַּבְלִית

deeling; de Babylonische Talmoed de verklaring van 36 Tractaten uit alle afdeelingen. Gewoonlijk wordt onder den naam Talmoedische boeken, behalve de *Misjna* en de beide *Gemara's* ook nog begrepen eenige verzamelingen van overgeleverde mondelinge verklaringen der H. Schrift, bekend onder den namen *Sifri* 1), *Sifrá* 2), *Mechiltá* 3), alsook een oudere sententiën-verzameling, *Tosephtha* geheeten. De Talmoedische boeken bevatten de autoritatieve (gezaghebbende) verklaringen der op Sinai geopenbaarde leer. Wij zijn verplicht ze als zoodanig te erkennen, en de voorschriften der schriftelijke wet 4) op de daarin geleerde wijze te vervullen.

De mannen, die de Traditie of mondelinge Wet 5) na de Profeten tot de samenstelling der *Misjna* overleverden, heeten *Tanaím* 6) van *Taná* 7) steller, leeraar der uitspraken; van de samenstelling der *Misjna* tot de voltooiing der *Gemara: Amoraím* 8) mv. van *Amorá* 9), eigenlijk besprekers, behandelaars der *Misjna.* In het algemeen noemt men ze „onze Leeraars" 10), of onze Wijzen, zaliger gedachtenis 11).

De Talmoed omvat, behalve geloofs- en zedeleer, spreuken, parabelen enz., besprekingen over alle takken van wetenschap (als b.v. geschiedenis, wis-, natuur- en geneeskunde enz.) Het is een reuzenwerk, tot welks grondige studie een menschenleven nauwelijks toereikend is. En toch is grondige studie noodzakelijk vereischt om uit den Talmoed omtrent alle wetsbepalingen der plichten van het Joodsche leven, zooals schriftelijke en mondelinge leer ons voorschrijft, het besliste eindoordeel te vinden. Dat dit moeielijk, voor de groote meerderheid nagenoeg onmogelijk is, spreekt van zelf. Uit dien hoofde hebben beroemde geleerden, uittreksels uit den Talmoed en Wetboeken of Codices ter vergemakkelijking der eindbe-

---

1) סִפְרִי 2) סִפְרָא 3) מְכִילְתָא 4) תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב
5) תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה 6) תַּנָּאִים 7) תַּנָּא 8) אֲמוֹרָאִים
9) אֲמוֹרָא 10) רַבָּנָן 11) חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה
verkort ח״זל

slissingen samengesteld. Van deze geleerden of *Posekîm* 1), beslissers, noemen wij: 1. R. Jitzchák Alfási 2), geboortig uit Fez, en die zich te Cordova in Spanje vestigde, gestorven 4863 (1103). Zijn werk, „*Halachóth*" bevat een zelfstandig en beslissend uittreksel uit den Talmoed, met weglating van hetgeen voor de praktijk niet van belang is.

2. R. Mosché ben Maimon 3), of Maimonides uit Cordova, lijfarts van Sultan Saladyn in Kaïro, Egypte, gestorven 4964 (1204). Zijn werk „*Misjné Thorá* of „*Jad Hachazaka*" 4) omvat den geheelen, veelzijdigen inhoud van Bijbel en Talmoed, in nieuwen, oorspronkelijken vorm, naar beginselen en daaruit voortvloeiende bijzonderheden gerangschikt. Meesterlijk en bewonderenswaardig is innerlijk de ontwikkeling van elk beginsel, en uiterlijk de systematische orde, waardoor dit reuzenwerk zich onderscheidt. Het is een onsterfelijk wetboek des Jodendoms, en vormt den grondslag voor de volgende Codices van

3. R. Jacob ben Ascher, zoon van R. Ascher ben Jechiél, (die ook een beroemd en tot op dezen dag hooggewaardeerd compendium des Talmoeds vervaardigde.) Zijn in 4 afdeelingen 5) uitgegeven werk (5100 = 1340) is een praktisch boek der *Halachá*, een codex voor het gansche Joodsche leven. Het bevat alleen de voorschriften, die wij buiten Palestina kunnen inacht nemen. De vier deelen zijn: 1°. *Orach Ghajim* 6), De Weg des Levens, voor het huiselijke godsdienstig leven en den eeredienst. 2°. *Joré De'á* 7) (Wegwijzer der Kennis) over spijswetten en alle voorschriften, die niet onder de afdeelingen 1, 3 en 4 vallen. 3°. *Ében Ha'ézer* 8) (Steen der Hulpe), over wetten betreffende het Huwelijk, en 4°. *Chosjén Hamisjpát* 9) (Schild des Rechts), bevattende de Rechtspleging.

---

1) פּוֹסְקִים 2) Verkort רי״ף i. e. ר׳ יצחק אלפסי

3) ר׳ מֹשֶׁה בֶּן מַיְמָן of verkort ר״מב״ם 4) מִשְׁנֵה תּוֹרָה of יָד הַחֲזָקָה 5) אַרְבָּעָה טוּרִים 6) אוֹרַח חַיִּים

7) יוֹרֶה דֵעָה 8) אֶבֶן הָעֶזֶר 9) חוֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט

4. R. Josef ben Ephraim Karo, een der uit Spanje verdrevenen, die zich te Safet 1) in Palestina vestigde en in het jaar 5395 (1575) stierf. Zijn werk, een omwerking van het zooeven, sub 3, genoemde, draagt den titel *Sjoelchán 'Aroech* 2) (een aangerichte tafel d. i. een geordende disch) en is in vier afdeelingen, gelijknamig met de zooeven genoemde, gesplitst.

Ofschoon over moeielijke vraagstukken 3) nog heden door geleerde rabbijnen antwoorden 4) geschreven worden, geldt als standaardwerk ter raadpleging, als wetboek des Joodschen levens, onder alle Israëlieten, de *Sjoelchán 'Aroéch* van R. Josef Karo, met de daarbij gedrukte opmerkingen van R. Mosché Iserlin 5) en anderen.

---

1) צפת 2) שֻׁלְחָן עָרוּךְ 3) שְׁאֵלוֹת

4) תְּשׁוּבוֹת 5) Verkort רְ"מָא

cf. Cat. Zon. Fok „Wijnkoop
1911: No. 1692 „selten"

very rare